

Jaarrapport 2018

Studeren met een functiebeperking

Onderzoek in opdracht van Expertisecentrum
handicap + studie, uitgevoerd door C.H.O.I
(Centrum Hoger Onderwijs Informatie).
September 2018

2.2 Trends in de oordelen: van 'absoluut' naar 'relatief'.

In het algemeen zijn de studenten met een functiebeperking behoorlijk kritisch over de onderwerpen die we hier monitoren. Wel valt op dat we zowel in het hbo als het wo op alle onderdelen hogere scores meten dan in 2017 en eerder. De gemiddelde scores van 3,3 op een vijfpuntsschaal zijn nog steeds zeer bescheiden, maar de stijging met gemiddeld 0,10 punt is toch een duidelijke trendbreuk.

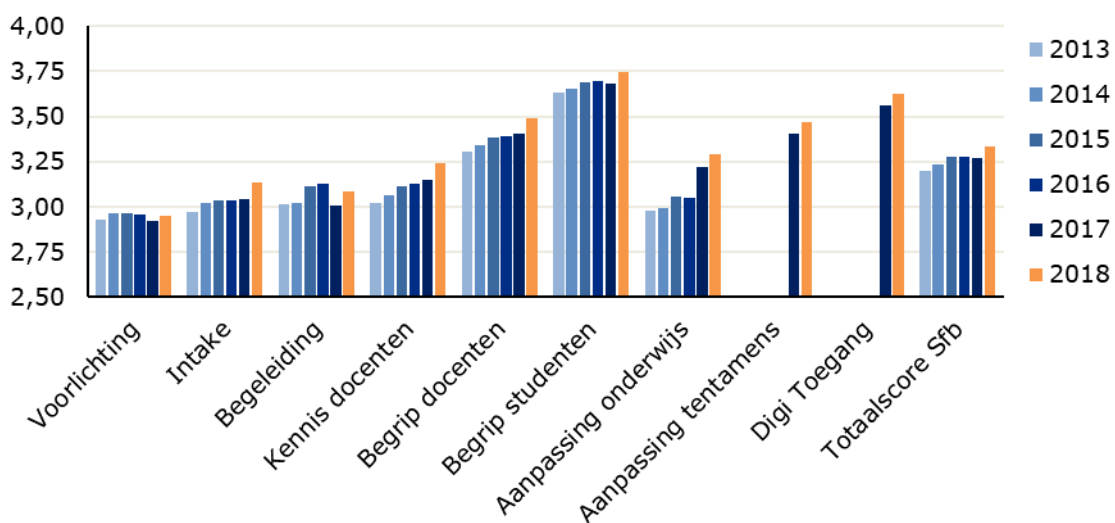
Gezien het beeld van de afgelopen jaren ligt een dergelijke algehele trendbreuk zeker niet voor de hand. Waarschijnlijker is dat de gemeten stijging samenhangt met de invoering van de extra 'toestemmingsvraag' in de NSE, die de respons in 2018 met ongeveer een derde liet dalen. Het is goed mogelijk dat juist de meest ontevreden studenten hierbij afgehaakt zijn – omdat zij hun antwoorden uit privacyoverwegingen niet wilden delen met hun instelling. Zeker is deze verklaring echter niet.

Omdat de stijging van de scores in 2018 waarschijnlijk een onbedoeld bijeffect is van het afvallen van een groep respondenten, focussen we in dit rapport minder op trends in 'absolute' scores en meer op *verschillen* in scores. Als het om trends in knelpunten gaat, zullen we vooral de ontwikkeling in *relatieve scores* tonen. Dus: de mate waarin oordelen boven of onder het overall gemiddelde van hbo of wo in het betreffende jaar liggen.

2.3 De oordelen van hbo-bachelors

Zoals gezegd: op alle onderdelen zien we iets hogere scores dan vorig jaar. Maar het patroon van relatief hoger en lager beoordeelde aspecten blijft in grote lijnen gelijk. Er is redelijk veel begrip van docenten en nog wat meer van medestudenten. Ook over aanpassingen in tentamens en digitale toegankelijkheid zijn de studenten redelijk te spreken. Belangrijkste knelpunten blijven de begeleiding, intake en vooral de voorlichting over de mogelijkheden voor studenten met een functiebeperking.

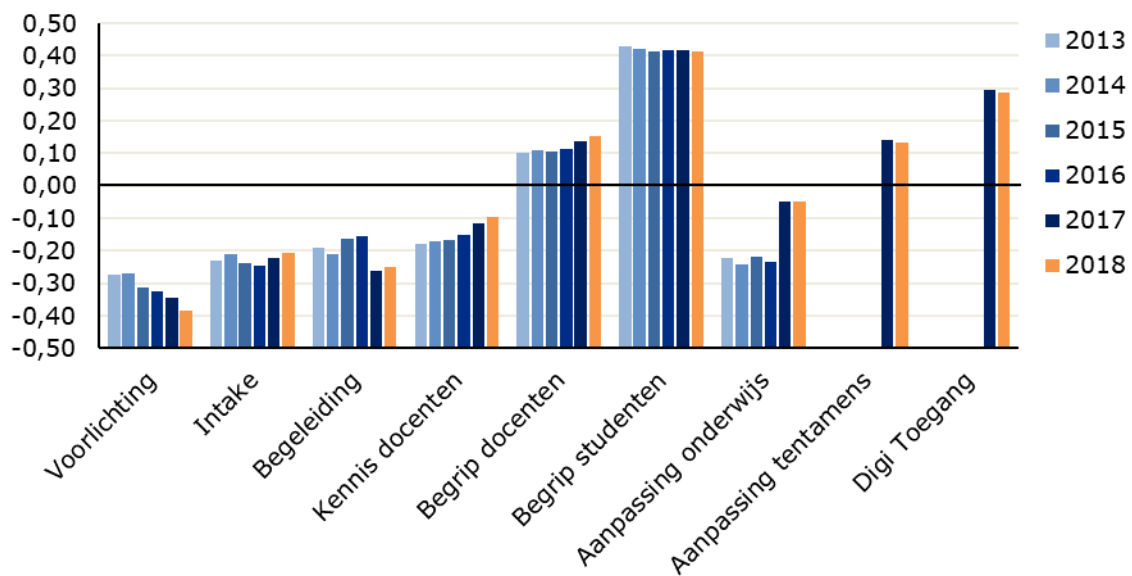
Figuur 3. Trend absolute scores per vraag - hbo bachelors voltijd

De onderstaande grafiek met *relatieve scores* laat zien dat er in het hbo recent toch lichte verschuivingen in knelpunten te zien zijn:

- *Aanpassing onderwijs*: sinds 2017 duidelijk verbeterd; dit wordt nu bevestigd.
- *Docenten, begrip en 'kennis'*: we zien al drie jaar zeer lichte vooruitgang.
- *Voorlichting*: de dalende trend zet door. Studenten zijn steeds minder tevreden over de mate waarin ze op de hoogte gesteld worden van de mogelijkheden voor studeren met een beperking.
- *Begeleiding*: in 2017 toegenomen onvrede; dit jaar zien we geen verbetering

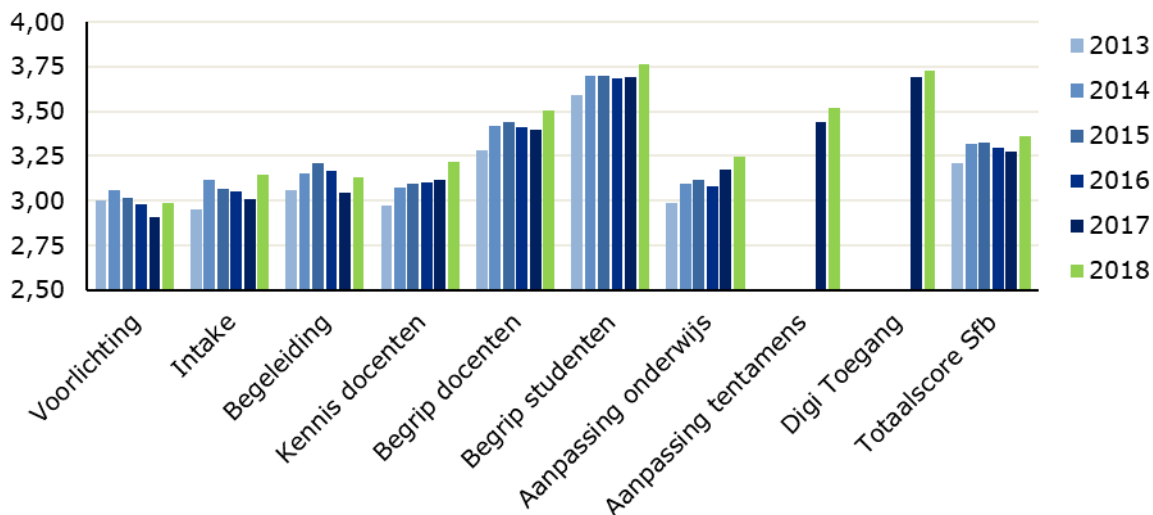
Figuur 4. Trend *relatieve scores* per vraag, hbo-bachelors voltijd (vergeleken met Sfb-totaalscore)

2.4 De oordelen van wo-bachelors

Ook bij de wo-bachelors zien we in 2018 op alle fronten iets hogere scores; en ook hier is het vermoeden dat er niet echt sprake is van gestegen tevredenheid in de gehele populatie studenten met een beperking; de stijging lijkt eerder een gevolg van 'selectieve respons', veroorzaakt door de extra toestemmingsvraag in de enquête (zie de toelichting in paragraaf 2.2).

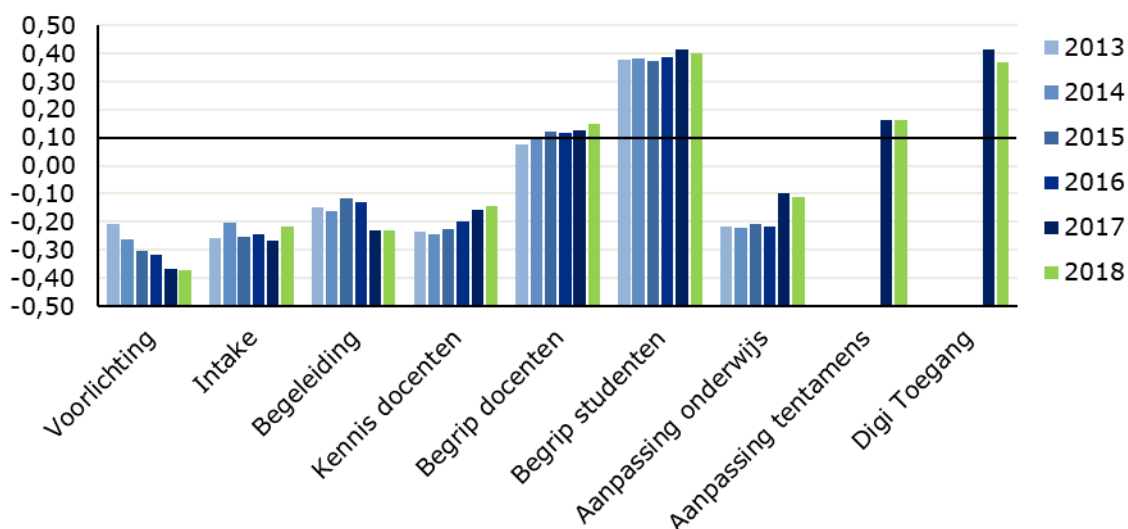
Figuur 5. Trend absolute scores per vraag, wo-bachelors voltijd

Voor trends per thema kijken we daarom weer naar relatieve scores, dus de afwijking van elke themascore ten opzichte van het gemiddelde van dat jaar. We zien dan parallellen met het hbo:

- *Aanpassing onderwijs*: sinds 2017 duidelijk verbeterd; dit wordt nu bevestigd.
- *Docenten, kennis van zaken*: de geleidelijke vooruitgang blijft doorzetten.
- *Voorlichting*: de dalende trend zet door.
- *Begeleiding*: dezelfde terugval in 2017 als in het hbo. Deze daling wordt nu bevestigd

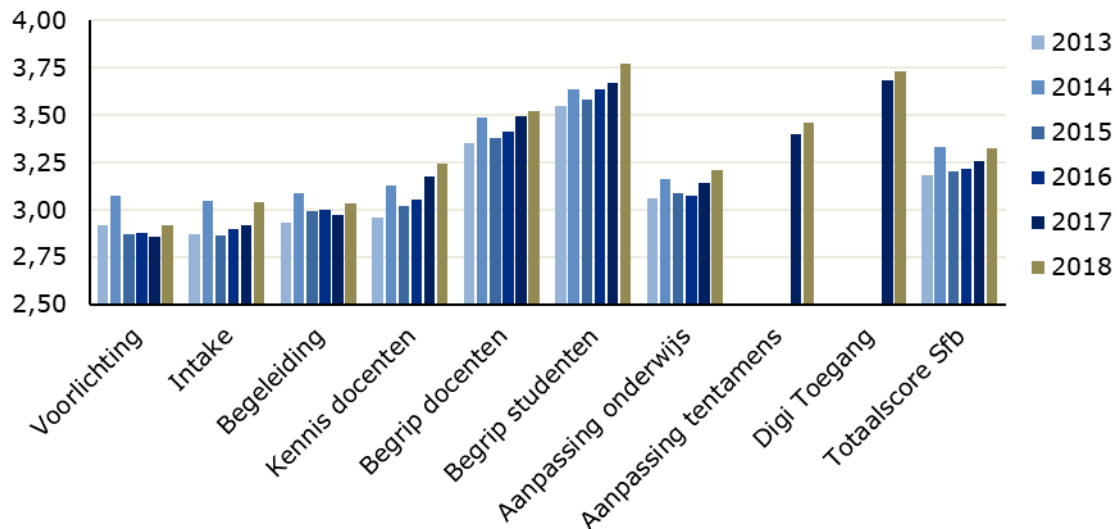
Figuur 6. Trend relatieve scores per vraag, wo-bachelors voltijd (vergeleken met totaalscore Sfb)

2.5 De oordelen van wo-masterstudenten

Enkele jaren geleden oordeelden masterstudenten met een beperking nog een stuk kritischer dan hun studiegenoten in de bachelorfase. Dat verschil is langzaam verdwenen. En ook bij de masters zien we in 2018 een lichte stijging in absolute scores – die vermoedelijk wordt veroorzaakt door de toegevoegde 'drempel' in de enquête.

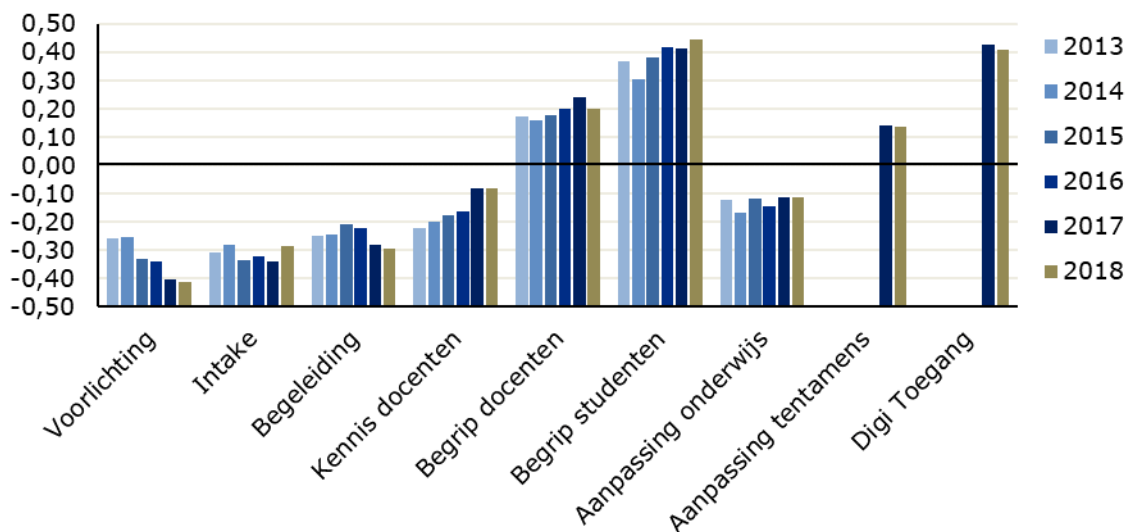
Figuur 7. Trend absolute scores per vraag - wo masters voltijd

Ook op detailniveau zien we in grote lijnen hetzelfde patroon van sterker en zwakker beoordeelde thema's. Om verschuivingen hierin te kunnen zien, tonen we hier ook weer de trends in *relatieve* scores per thema:

- *Docenten*: ook bij de wo-masters zien we een positieve trend, die dit jaar overigens stagneert.
- *Begeleiding*: sinds 2017 extra onvrede, al is de terugval bij de masters kleiner.
- *Voorlichting*: ook bij de masters een bron van groeiende onvrede.
- De aanpassingen in het onderwijs zijn, anders dan bij de bachelors, niet verbeterd.

Figuur 8. Trend relatieve scores per vraag, wo-masters voltijd (vergeleken met Sfb-totaalscore)

3 De situatie per vakgebied (sector)

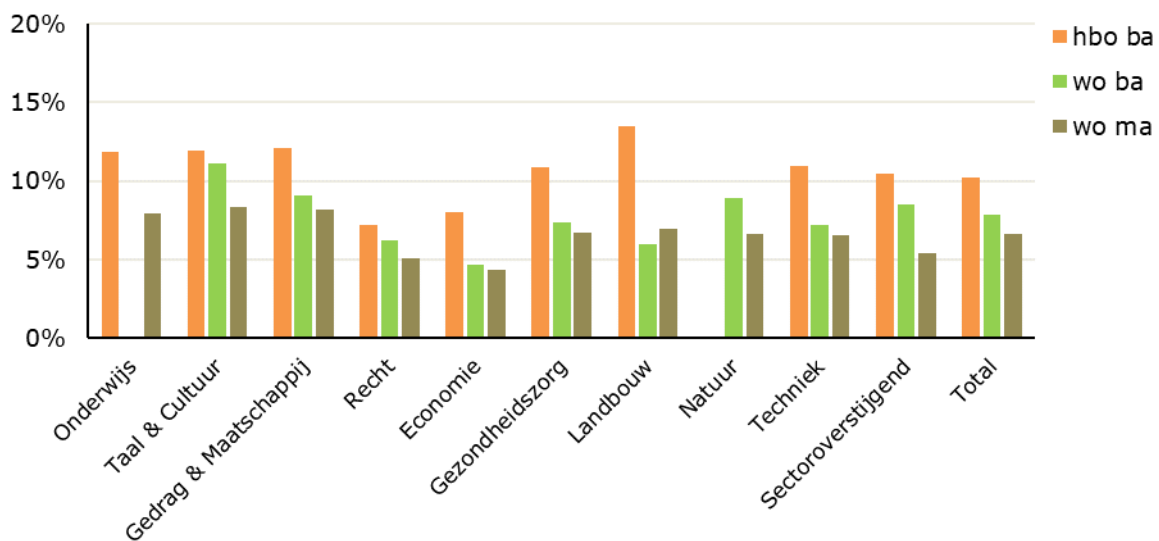
3.1 Uiteenlopend aandeel studenten met een beperking

Voor de indeling in vakgebieden gebruiken wij de sectorindeling van het centraal register van opleidingen – de croho-sectoren. De grafiek laat zien hoe het aandeel studenten met een functiebeperking verschilt tussen onderwijsniveaus en sectoren.

In het algemeen liggen deze percentages in het hbo het hoogst en bij de wo-masters het laagst. Datzelfde geldt voor vrijwel alle vakgebieden, met uitzondering van wo-landbouw. Daar vinden we in de masterfase een iets hoger percentage studenten met een beperking. Bij de vergelijking tussen vakgebieden vallen een aantal zaken op⁹:

- Op alle drie de onderwijsniveaus tellen de sectoren recht en economie het laagste aandeel studenten met een functiebeperking. Vooral dat laatste is belangrijk, omdat de sector economie de grootste is in het hbo, met 33 procent van alle studenten.
- In het hbo vinden we in de sector landbouw net als voorgaande jaren het hoogste aandeel studenten met een beperking. Bij de wo-bachelors in de sector landbouw ligt dit aandeel juist lager dan gemiddeld.

Figuur 9. Aandeel studenten met een relevante functiebeperking per sector ten opzichte van het totaal aantal studenten in de betreffende sector (2018)

⁹ Bij hbo bachelors geldt dat de sector "sectoroverstijgend" een zeer kleine groep is. Dit geldt voor studenten met en zonder een beperking. Hetzelfde geldt voor wo masters, hier zijn de sectoren "onderwijs" en "sectoroverstijgend" zeer klein. Over deze sectoren zijn daarom in de volgende hoofdstukken *geen* analyses uitgevoerd.

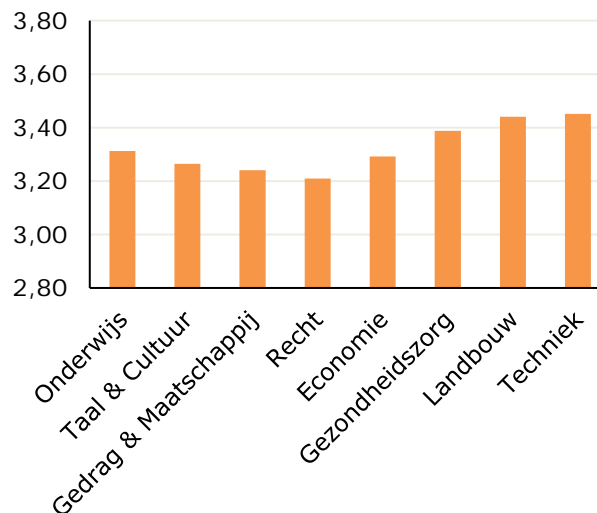
3.2 Tevredenheid per sector in het hbo

Als het om de tevredenheid van deze groep studenten gaat, zien we sinds jaar en dag een tweedeling tussen studies met een meer praktisch-technische inslag en vakgebieden waar het aankomt op taal en communicatie. In de meer praktische vakgebieden zijn studenten met een functiebeperking in het algemeen tevredener over de manier waarop hun opleiding ze in staat stelt om te studeren.

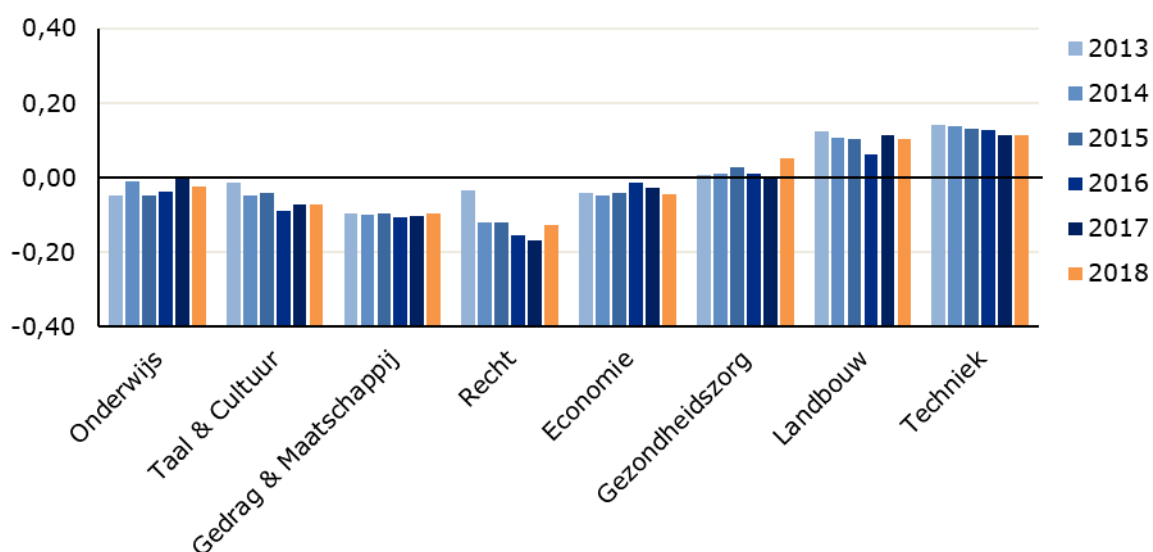
In de grafiek met absolute scores in 2018 zijn deze verschillen duidelijk te zien. Rechts staan gezondheidszorg, landbouw en techniek met relatief gunstige scores. In het midden de juridische opleidingen, met de meeste onvrede onder studenten met een beperking.

Om een beeld te geven van verschuivende verhoudingen tussen de sectoren, tonen we weer de *relatieve scores*, vergeleken met het algemene hbo-gemiddelde van het betreffende jaar. Die verhoudingen blijken in het algemeen stabiel. In de sectoren landbouw en techniek blijven de studenten met een beperking relatief het meest tevreden, bij economie en rechten is de onvrede het grootst. Wel is de daling bij de juridische opleidingen gestopt. De zorgopleidingen scoren voor het eerst iets bovengemiddeld.

Figuur 10. Totaalscores Sfb 2018 over sector hbo-ba vt

Figuur 11. Trend *relatieve* score per sector - hbo ba vt (totaalscores Sfb van elke sector vergeleken met totaalscore Sfb van hbo-ba-vt).

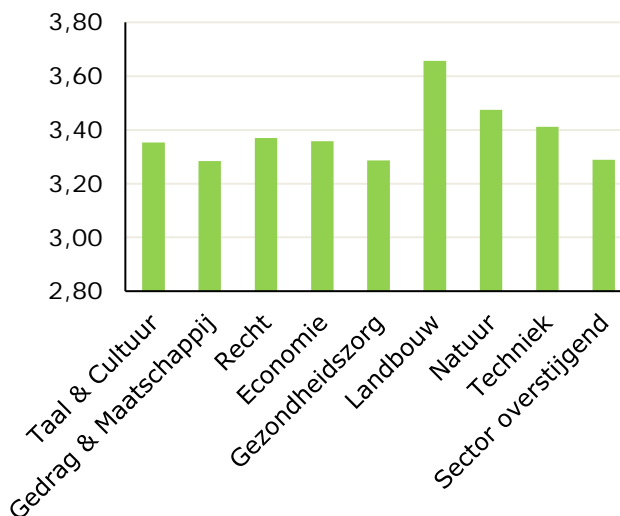

3.3 Tevredenheid per sector bij wo-bachelors

Ook in het wo zien we duidelijke verschillen in tevredenheid tussen de sectoren. Deze komen slechts ten dele overeen met de patronen in het hbo.

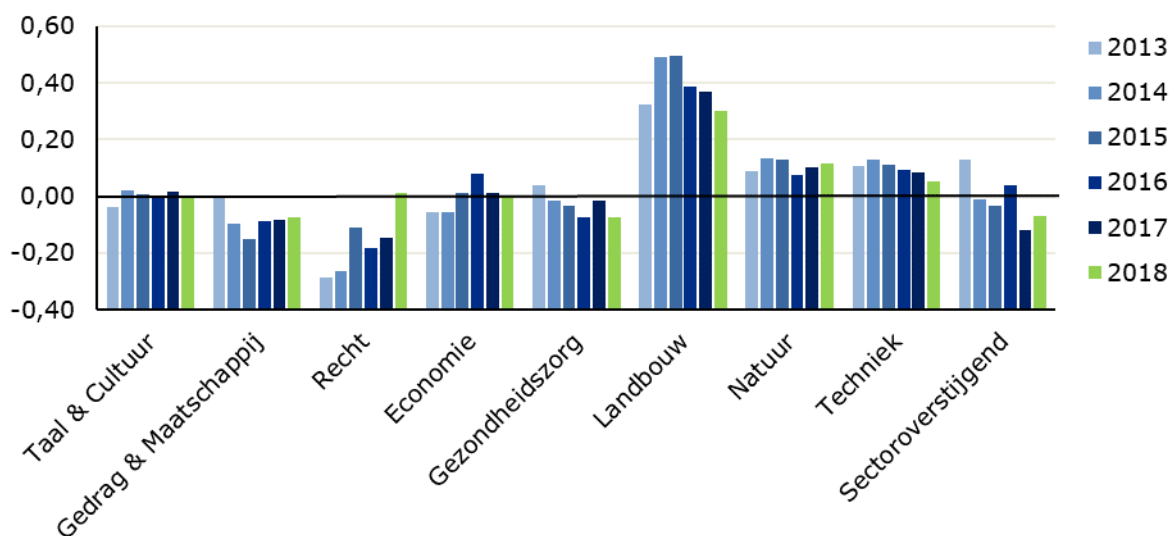
Bij de wo-bachelors is het vooral de sector *landbouw* die gunstig scoort bij studenten met een functiebeperking. De opleidingen voor de gezondheidszorg krijgen, anders dan in het hbo, duidelijk meer kritiek. Hetzelfde geldt ook voor de sector gedrag & maatschappij en de sectoroverstijgende (interdisciplinaire) studies, zoals de *university colleges*.

Figuur 12. Totaalscores Sfb 2018 per sector wo-ba vt

In onderstaande trendgrafiek is te zien hoe de tevredenheid per sector zich de afgelopen jaren heeft ontwikkeld. Opvallend is vooral dat de juridische opleidingen geleidelijk beter gingen scoren; de studenten met een beperking zijn hier niet langer kritischer dan het wo-gemiddelde. Tegelijk daalden de relatieve scores bij de sectoroverstijgende studies. De studenten met een beperking oordelen hier sinds vorig jaar even kritisch als bij de sociale opleidingen.

Figuur 13. Trend relatieve score per sector - wo bachelors voltijd (totaalscores Sfb van elke sector vergeleken met totaalscore Sfb van hbo-ba-vt).

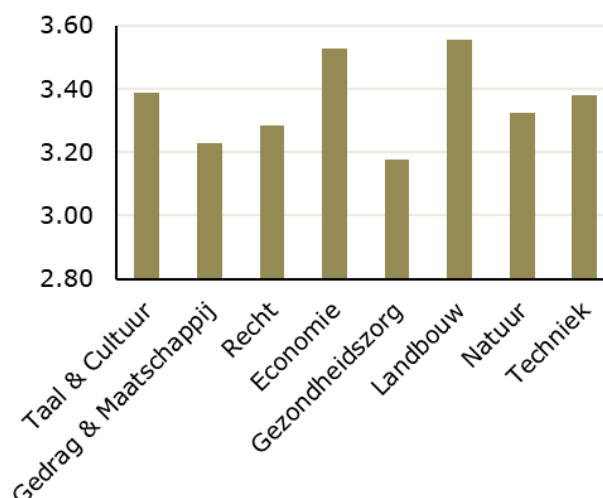

3.4 Tevredenheid per sector bij de wo-masters

Bij de wo-masters zien we grotere verschillen tussen de sectoren, en ook iets andere verhoudingen dan bij de wo-bachelors.

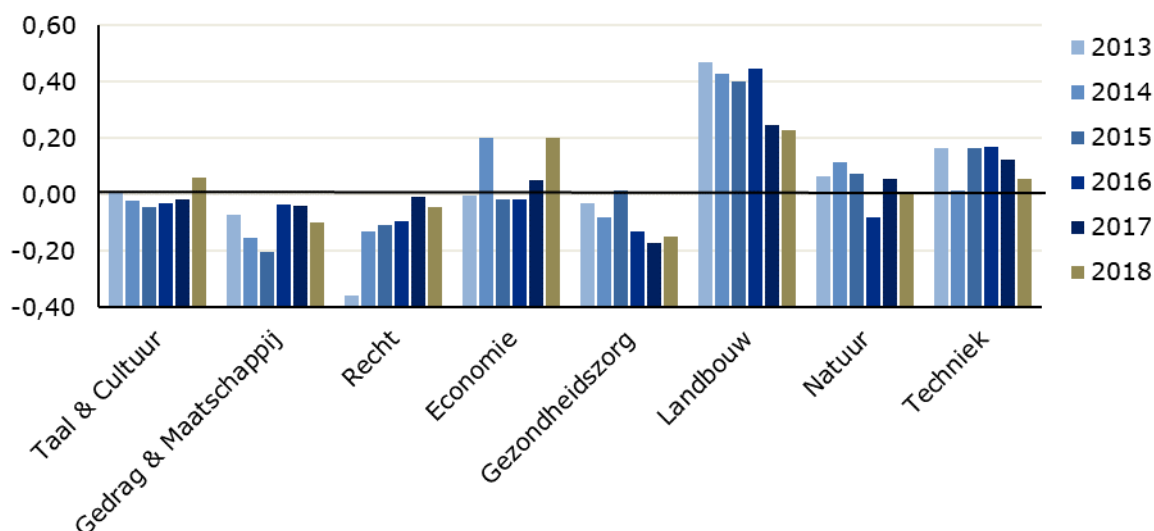
De landbouwstudies blijven ook in de masterfase vrij gunstig scoren. Maar daarnaast zien we een positief beeld bij de onderwijsmasters en de sector economie. Net als in de bachelorfase is de waardering in de sectoren gezondheidszorg en gedrag & maatschappij het laagst.

Figuur 14. Totaalscores Sfb 2018 per sector, wo-ma vt

De figuur hieronder toont de trend van de laatste zes jaar. Er zijn hier enkele opvallende verschuivingen te zien: een lichte maar gestage daling in de sector gezondheidszorg, en recent een terugval bij de sector landbouw. Maar in 2018 vooral een flink verbeterde score bij de sector economie. Een dergelijke 'piek' was er ook in 2014. Volgend jaar moet dus blijken of de stijging in tevredenheid in deze sector nu meer structureel is.

Figuur 15. Trend relatieve score per sector - wo masters voltijd (totaalscore Sfb van elke sector vergeleken met totaalscore Sfb van hbo-ba-vt).

4 Oordelen per hogeschool

4.1 De grote hogescholen^{10 11}

Bij de grote hogescholen heeft **Windesheim** opnieuw de meest tevreden studenten met een functiebeperking. De hogeschool in Zwolle en Almere houdt de in 2016 veroverde koppositie vast: op bijna alle onderdelen scoort de instelling duidelijk hoger dan gemiddeld. Op de tweede plek krijgt **Avans** gezelschap van **NHL Stenden**. Deze fusiehogeschool scoort dit jaar in duizendste punten zelfs een fractie hoger. Deze drie zijn de enige grote hogescholen die bovengemiddelde waardering krijgen van studenten met een beperking.

De middenmoot wordt aangevoerd door **Hs Rotterdam**, die volgens de studenten vooral goede voorlichting biedt over de mogelijkheden voor studeren met een functiebeperking.

Achterblijver is opnieuw de **Hogeschool van Amsterdam**. Deze instelling staat nu voor het vierde jaar op rij onderaan de lijst. De studenten zijn hier op alle thema's minder tevreden dan het hbo-gemiddelde. Ook de **Hogeschool Utrecht** (HU) en de **Haagse Hogeschool** scoren op meerdere onderdelen lager dan gemiddeld. Bij de HU geldt dit het sterkst voor de voorlichting en intake. Bij de Haagse blijft vooral het begrip van docenten én medestudenten relatief achter. Voor het eerst in jaren scoort deze hogeschool nu een fractie lager dan **Inholland**, waar vooral de digitale toegankelijkheid beter is. De voorlichting bij Inholland kan nog wel beter. In de aparte paragraaf over trends per hogeschool (4.4) valt nog duidelijker te zien hoe Inholland zich in de ogen van deze groep studenten verbeterd heeft, terwijl de Haagse Hogeschool juist geleidelijk minder waardering kreeg.

Tabel 1. Ranglijst grote hogescholen 2018 – met vraagscores en totaalscore Sfb.

	N Steekproef	Voorlichting	Intake	Aanpass onderwijs	Docenten 'begrip'	Docenten 'kennis'	Begeleiding	Digi Toegang	Aanpass tentamens	Begrip v studenten	Totaalscore	Rangnr 2017
Windesheim	729	3.19	3.36	3.40	3.64	3.39	3.25	3.74	3.62	3.82	3.49	1
NHL Stenden	817	3.09	3.22	3.42	3.66	3.36	3.16	3.75	3.54	3.79	3.44	3
Avans Hogeschool	1182	3.01	3.26	3.39	3.59	3.38	3.19	3.75	3.57	3.80	3.44	2
Hs Rotterdam	1081	3.11	3.20	3.34	3.47	3.21	3.08	3.61	3.44	3.68	3.35	5
Saxion	843	2.93	3.12	3.29	3.46	3.23	3.10	3.65	3.46	3.72	3.33	4
Fontys	1511	2.85	3.07	3.28	3.49	3.20	3.07	3.69	3.45	3.74	3.32	6
Hanzehogeschool Groningen	1019	2.92	3.09	3.26	3.43	3.19	3.07	3.65	3.44	3.72	3.31	7
Hs Arnhem en Nijmegen (HAN)	1223	2.78	3.04	3.25	3.49	3.26	3.06	3.56	3.39	3.72	3.28	8
INHOLLAND	733	2.85	3.05	3.23	3.39	3.21	3.00	3.65	3.37	3.70	3.27	10
Haagse Hogeschool	750	2.92	3.10	3.25	3.30	3.14	3.04	3.50	3.47	3.63	3.26	9
Hs Utrecht (HU)	1190	2.81	2.99	3.19	3.42	3.16	2.97	3.52	3.43	3.78	3.25	11
Hs Amsterdam (HvA)	1303	2.79	2.87	3.07	3.27	3.04	2.79	3.45	3.28	3.64	3.13	12
Landelijk gemiddelde hbo	15479	2.95	3.13	3.29	3.49	3.24	3.09	3.62	3.47	3.75	3.34	

GROEN = oordeel duidelijk boven / ORANJE = duidelijk onder landelijk gemiddelde (verschil is minimaal +/- 0.10)

© CHOI 2018

¹⁰ De indeling groot / middelgroot / klein is gebaseerd op responsaantallen per jaar. De ondergrens voor de eerste twee groepen ligt bij 700 en 150 studenten met een functiebeperking.

¹¹ Het 'Rangnr 2017' is gebaseerd op herberekende totaalscores: gemiddelde over 9 vragen, en de nieuwe selectie van studenten die zich belemmerd voelen.

4.2 De middelgrote hogescholen

Bij de middelgrote hogescholen zijn de verschillen in tevredenheid kleiner en zien we wel meer wisselingen in de volgorde van de ranglijst. Maar belangrijk is vooral dat al deze instellingen in meer of mindere mate boven het hbo-gemiddelde scoren. Studenten met een functiebeperking voelen zich bij deze instellingen dus vaker goed bediend.

De groene **HAS Hogeschool** in Den Bosch en Venlo is net als vorig jaar de koploper, met vooral gunstige waardering lof voor intake, begeleiding en aanpassing van tentamens. Verder keert **HZ University of Applied Sciences** na een jaar onderbreking terug in de kopgroep. Deze instelling scoort vooral goed met aanpassingen in het onderwijs, de kennis van docenten en de digitale toegankelijkheid. De **NHTV** en de **Christelijke Hogeschool Ede** (CHE) scoren net als vorig jaar op meerdere punten gunstig, al is Ede door de matig gewaardeerde voorlichting toch wat weggezakt.

De andere middelgrote hogescholen ontlopen elkaar weinig in de waardering van studenten met een functiebeperking. De **Hogeschool voor de Kunsten Utrecht** (HKU) krijgt de hoogste score voor de meest begripvolle docenten; tegelijk scoort deze instelling opvallend laag met de digitale toegankelijkheid.

Een dergelijk gemengd beeld zien we bij **ArteZ**. Ook deze kunsthogeschool krijgt lof voor de begripvolle docenten én medestudenten, maar ze scoort lager met aangepaste tentamens en de voorlichting over dergelijke mogelijkheden.

Vorig jaar scoorde de *Amsterdamse Hogeschool voor de Kunsten* (AHK) relatief hoog, met een vierde plek en zeer begripvolle docenten; dit jaar nam deze instelling niet deel aan de NSE.

Tabel 2. Ranglijst middelgrote hogescholen 2018 – met vraagcores en totaalscore Sfb.

	N Steekproef	Voorlichting	Intake	Aanpass onderwijs	Docenten 'begrip'	Docenten 'kennis'	Begeleiding	Digi Toegang	Aanpass tentamens	Begrip v studenten	Totaalscore	Rangnr 2017*
HAS Hogeschool	168	3.27	3.48	3.43	3.63	3.38	3.47	3.71	3.79	3.75	3.55	1
HZ University	195	3.05	3.32	3.50	3.68	3.48	3.40	3.82	3.59	3.79	3.52	6
NHTV	221	3.16	3.49	3.49	3.52	3.28	3.37	3.74	3.72	3.79	3.51	3
Christelijke Hogeschool Ede	161	2.90	3.17	3.37	3.77	3.45	3.24	3.85	3.65	3.88	3.48	2
Hs Leiden	486	3.22	3.28	3.26	3.57	3.33	3.17	3.67	3.58	3.85	3.44	4
HKU Utrecht	172	3.17	3.41	3.43	3.79	3.22	3.20	3.29	3.42	3.84	3.42	10
Zuyd Hogeschool	450	2.95	3.16	3.39	3.64	3.31	3.21	3.64	3.56	3.88	3.41	11
Van Hall Larenstein	250	3.08	3.34	3.29	3.51	3.19	3.29	3.66	3.64	3.72	3.41	8
Aeres Hogeschool	179	3.06	3.19	3.32	3.55	3.30	3.17	3.57	3.60	3.81	3.39	9
ArteZ	201	2.94	3.24	3.32	3.76	3.25	3.17	3.56	3.37	3.93	3.39	7
Landelijk gemiddelde hbo	15479	2.95	3.13	3.29	3.49	3.24	3.09	3.62	3.47	3.75	3.34	

GROEN = oordeel duidelijk boven / ORANJE = duidelijk onder landelijk gemiddelde (verschil is minimaal +/- 0.15)

© CHOI 2018

*) De AHK Amsterdam deed vorig jaar wel mee en eindigde op de 5e plaats. Dit jaar deed de AHK niet mee aan de NSE.

4.3 De kleine hogescholen

Onder kleine hogescholen rekenen we instellingen met minder dan 150 respondenten per jaar in ons onderzoek. Binnen deze groep zijn de verschillen in tevredenheid bij de studenten groot. Bij enkele zeer kleine hogescholen was het aantal respondenten overigens te klein voor een betrouwbare beoordeling.¹²

Opnieuw krijgen enkele van deze kleine scholen opvallend veel waardering van studenten met een beperking. Zeer positief scoort weer de particuliere school **TIO**; hier wordt elk thema significant bovengemiddeld beoordeeld. Ook de gereformeerde hogeschool **Viaa** en christelijke lerarenopleider **Driestar** scoren hoog. Daarnaast valt ook de katholieke pabo de **Kempel** weer op met gunstige scores.

Flink gedaald op de lijst is de kunsthogeschool **Codarts**, wellicht door de kritische oordelen over de digitale toegankelijkheid. Sterke vooruitgang zien we bij de **Katholieke PABO Zwolle**, mede door gunstige oordelen over datzelfde onderwerp.

Bij deze kleinere hogescholen zijn er ook enkele die zwak blijven scoren. Dat geldt allereerst voor het (voltijd)onderwijs van **Saxion Next**, waar de kritiek op begeleiding, voorlichting en bijna alle themascores ruim onder het gemiddelde uitkomen. Met name begeleiding, intake en nog meer onderdelen niet van de lucht is. Verder scoren ook de **Design Academy**, de **Thomas Moore** hogeschool opnieuw nogal laag. Daarnaast is nu ook de **Iselinge** hogeschool in de groep achterblijvers te vinden. Bij al deze instellingen is het voor studenten met een beperking moeilijk te achterhalen wat voor hen de mogelijkheden zijn.

Tabel 3. Ranglijst kleine hogescholen 2018 – met vraagcores en totaalscore Sfb.

	N Steekproef	Voorlichting	Intake	Aanpass onderwijs	Docenten 'begrip'	Docenten 'kennis'	Begeleiding	Digi Toegang	Aanpass tentamens	Begrip v studenten	Totaalscore	Rangnr 2017	noot
Hogeschool Tio (p)	183	3.88	3.89	3.98	3.94	3.74	3.80	4.22	4.04	4.16	3.96	1	1
Viaa	118	3.20	3.48	3.69	3.87	3.59	3.58	3.83	3.91	4.15	3.70	2	1
Driestar educatief	51	3.61	3.41	3.49	3.58	3.48	3.32	3.92	3.45	4.03	3.59	5	1
De Kempel	86	2.99	3.28	3.35	3.90	3.55	3.15	4.10	3.63	4.07	3.56	3	1
IVA Driebergen (p)	50	3.17	3.28	3.33	3.54	3.50	3.24	3.59	3.62	4.07	3.48	9	2
TMO Fashion Business Sch (p)	82	2.86	3.22	3.50	3.56	3.34	3.25	3.64	3.62	3.99	3.44	7	1
Kath. PABO Zwolle	75	2.74	2.99	3.29	3.72	3.42	3.03	4.01	3.47	4.04	3.41	16	1
Codarts Hs vd. Kunsten	34	2.99	3.20	3.44	3.69	3.30	3.19	3.19	3.30	4.13	3.38	4	2
Marnix Academie	53	2.77	3.09	3.28	3.63	3.30	3.11	3.67	3.36	3.88	3.34	6	
IPABO Amsterdam Alkmaar	73	2.85	2.92	3.04	3.57	3.44	2.94	3.67	3.30	3.95	3.30	12	1
Hotelschool The Hague	75	2.90	3.19	3.22	3.13	3.15	3.08	3.57	3.46	3.65	3.26	10	
Design Academy Eindhoven	44	2.65	2.99	3.20	3.51	3.18	3.23	3.04	3.27	3.75	3.20	13	2
Thomas More Hogeschool	49	2.63	2.80	3.28	3.43	3.29	2.83	3.28	3.49	3.75	3.20	11	2
Iselinge Hogeschool	32	2.46	2.82	3.29	3.49	3.22	3.00	3.57	3.30	3.54	3.19	8	2
Saxion Next (p)	58	2.41	2.56	2.85	3.02	2.76	2.47	3.44	3.10	3.39	2.89	14	1
Landelijk gemiddelde hbo	15479	2.95	3.13	3.29	3.49	3.24	3.09	3.62	3.47	3.75	3.34		

GROEN = oordeel duidelijk boven / ORANJE = duidelijk onder landelijk gemiddelde (verschil is minimaal +/- 0.25)

© CHOI 2018

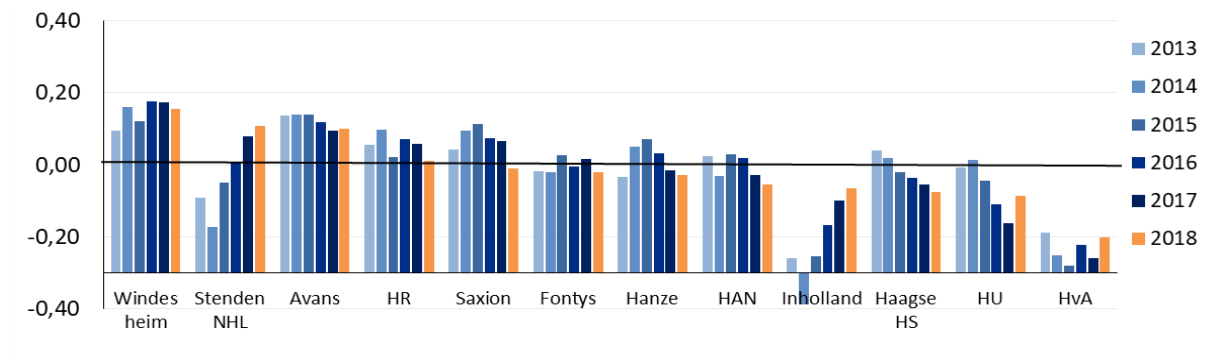
noten: 1) 2017-2018 samengevoegd. 2) 2017-2018 samen gevoegd, nog steeds een riskante marge. (p) = particuliere instelling.

¹² Als een instelling in 2018 te weinig respondenten had voor een betrouwbaar oordeel, is een gemiddeld oordeel berekend over 2017 en 2018; dit staat dan in een noot vermeld. Blijf de onzekerheid van de meting ook na deze bundeling nog te groot, dan is de instelling niet in de tabel opgenomen. Enkele grensgevallen (dus met een iets verhoogde onzekerheid van de meting) zijn wel in de tabel opgenomen, met een extra vermelding. TIO heeft in de tabel meer dan 150 respondenten, omdat hier gegevens van 2 jaar zijn samengevoegd.

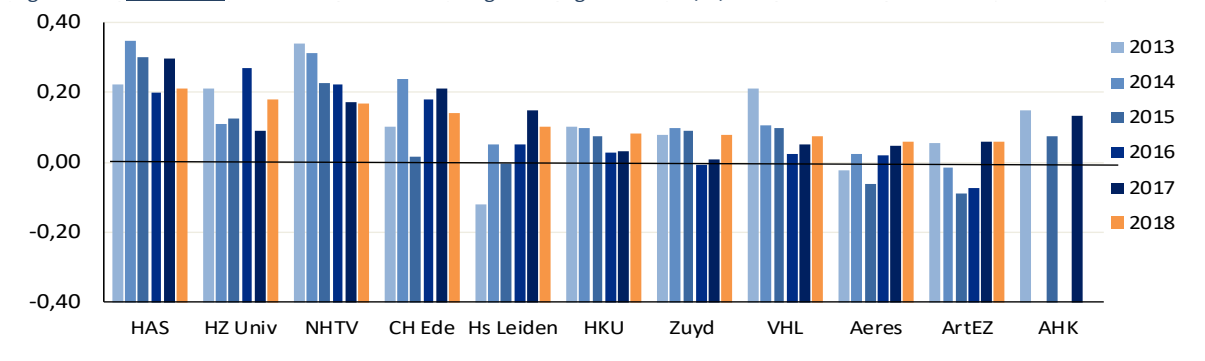
4.4 Trend per hogeschool, vergeleken met hbo landelijk

In onderstaande trendgrafieken staan de totaalscores van elke hogeschool over de laatste zes jaar.¹³ Bij de grote hogescholen zijn enkele duidelijke trends te zien (verbetering bij NHL Stenden en Inholland, daling bij de Haagse en de HU). Bij de middelgrote en kleine hogescholen is meer sprake van schommelingen, al komt ook daar soms een duidelijke trend naar voren. Een voorbeeld is de afnemende waardering voor de katholieke Pabo Zwolle (KPZ).

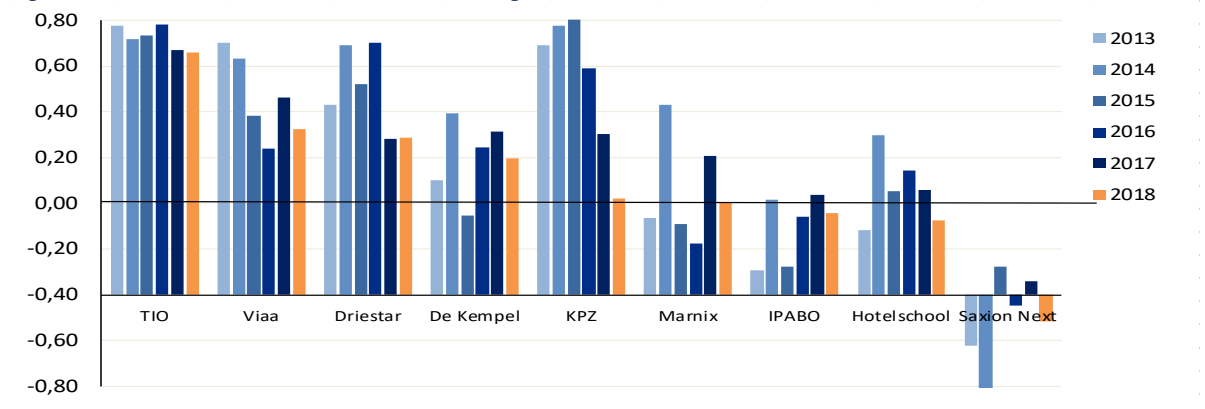
Figuur 16. *Relatieve totaalscores Sfb grote hogescholen (vt).*

Figuur 17. *Relatieve totaalscores Sfb middelgrote hogescholen (vt).*

Figuur 18. *Relatieve totaalscores Sfb kleine hogescholen (vt)*

¹³ De totaalscore in dit rapport is gebaseerd op 9 vragen (voorheen 6), en op een iets andere afbakening van de studenten met een functiebeperking dan voorheen. Scores uit het verleden zijn herberekend. Voor meer toelichting, zie paragraaf 2.1.

5 Oordelen per universiteit

5.1 De bachelorfase

Wageningen University krijgt opnieuw de meeste lof van studenten met een beperking. En opnieuw completeren **Universiteit Twente** en de **Open Universiteit** de top-drie met duidelijk gunstige waarderingcijfers. Ook de **Radboud** in Nijmegen en **TU/e** scoren weer bovengemiddeld, al is met name de voorlichting over studeren met een beperking hier wat minder goed geregeld.

De **Universiteit Utrecht** en de **Erasmus Universiteit** hebben zich licht verbeterd en staan nu in de middenmoot. Ook de **VU** scoort beter dan vorig jaar, wat meer te danken lijkt aan begripvolle medestudenten dan aan goede begeleiding.

Het meest kritisch blijven studenten met een functiebeperking bij de **UvA**. De docenten en de medestudenten komen er nog genadig vanaf, maar vooral over de informatievoorziening en begeleiding is het oordeel zeer kritisch. Daarnaast valt op dat **Universiteit Maastricht**, die in de algemene NSE steeds gunstig scoort, opnieuw lager scoort bij studenten met een beperking. Er is vooral meer onvrede dan elders over het begrip van docenten en de digitale toegankelijkheid.

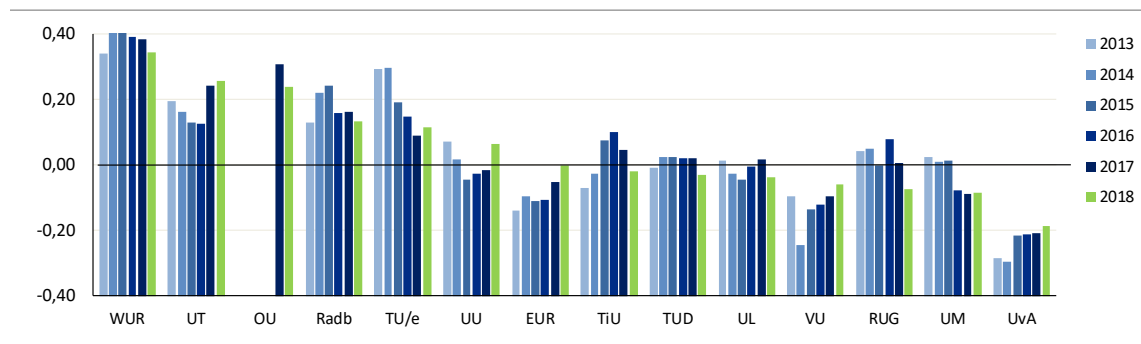
Tabel 4. Ranglijst universiteiten, bachelorfase 2018 – met vraagcores en totaalscore Sfb.

	N Steekproef	Voorlichting	Intake	Aanpass onderwijs	Docenten 'begrip'	Docenten 'kennis'	Begeleiding	Digi Toegang	Aanpass tentamens	Begrip v studenten	Totaalscore	Rangnr 2017
Wageningen University	134	3,33	3,53	3,58	3,83	3,65	3,41	4,18	3,88	3,92	3,70	1
Universiteit Twente	183	3,29	3,64	3,55	3,85	3,32	3,48	3,92	3,76	3,73	3,62	2
Open Universiteit	192	3,32	3,19	3,61	3,86	3,49	3,13	4,21	3,69	3,80	3,59	3
Radboud Universiteit Nijmegen	461	3,03	3,31	3,47	3,54	3,30	3,35	3,91	3,65	3,84	3,49	4
TU Eindhoven	169	3,04	3,27	3,33	3,56	3,33	3,24	3,89	3,78	3,84	3,48	5
Universiteit Utrecht	618	3,00	3,24	3,28	3,65	3,32	3,22	3,73	3,59	3,76	3,42	10
Erasmus Universiteit Rotterdam	258	3,07	3,05	3,13	3,48	3,18	3,16	3,78	3,55	3,84	3,36	11
Tilburg University	224	3,02	3,00	3,36	3,41	3,23	3,11	3,85	3,56	3,52	3,34	6
Technische Universiteit Delft	232	3,15	3,24	3,23	3,34	3,00	2,87	3,80	3,66	3,68	3,33	7
Universiteit Leiden	532	3,00	3,10	3,21	3,45	3,16	3,14	3,62	3,45	3,77	3,32	8
Vrije Universiteit Amsterdam	255	2,85	3,06	3,16	3,53	3,18	2,96	3,58	3,44	3,94	3,30	13
Rijksuniversiteit Groningen	407	2,91	3,02	3,20	3,46	3,11	3,03	3,69	3,35	3,78	3,28	9
Universiteit Maastricht	298	2,93	3,12	3,08	3,30	3,24	3,26	3,51	3,42	3,60	3,27	12
Universiteit van Amsterdam	443	2,77	2,88	3,04	3,42	3,12	2,89	3,55	3,26	3,63	3,17	14
Landelijk gemiddelde wo ba	4237	2,99	3,14	3,25	3,51	3,21	3,13	3,73	3,52	3,76	3,36	

GROEN = oordeel duidelijk boven / ORANJE = duidelijk onder landelijk gemiddelde (marge 0,15). 1) Deeltijdonderwijs

© CHOI 2018

Figuur 19. Trend in totaalscores Sfb universiteiten, bachelors vt

5.2 De masterfase

Bij de wo-masteropleidingen is de **Open Universiteit** de instelling die de meeste waardering krijgt van studenten met een functiebeperking. Dat de instelling zeer hoog scoort met digitale toegankelijkheid, ligt voor de hand. Maar er is ook veel lof voor de docenten en de aanpassingen in het onderwijs. Ook zijn de studenten positief over de sterk verbeterde informatievoorziening. Het is goed om te beseffen dat de OU een eigen, specifieke studentenpopulatie heeft. Maar voor deze populatie is het studeren met een functiebeperking dus behoorlijk goed geregeld.

Net als bij de bachelors scoren ook **Twente** en **Wageningen** gunstig, al weet Wageningen zich nu minder te onderscheiden. Verder krijgt **Maastricht** in de masterfase dit jaar duidelijk meer waardering van studenten met een beperking. De Limburgse universiteit scoort nu nipt hoger dan **Radboud** in Nijmegen, **TU Eindhoven** en **Tilburg University**.

Onderaan de lijst vinden we naast de **UvA** sinds enkele jaren ook de **Erasmus Universiteit**, die in de masterfase opvallend lager scoort dan bij de bachelors. Iets beter scoort **Universiteit Utrecht**. Tot voor kort stonden ook **Leiden** en de **VU** onderaan, maar beide universiteiten zijn nu iets gestegen in de ranglijst.

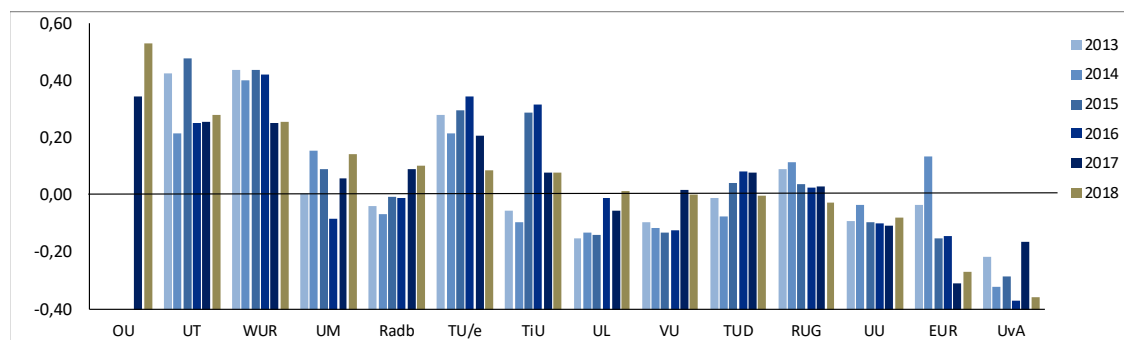
Tabel 5. Ranglijst universiteiten, bachelorfase 2018 – met vraagscores en totaalscore Sfb.

	N	Steekproef	Voorlichting	Intake	Aanpass onderwijs	Docenten 'begrip'	Docenten 'kennis'	Begeleiding	Digi Toegang	Aanpass tentamens	Begrip v studenten	Totaalscore	Rangnr 2017
Open Universiteit *	149		3,38	3,24	3,65	3,92	3,53	3,28	4,34	3,75	3,94	3,67	1
Universiteit Twente	104		3,16	3,48	3,42	3,85	3,44	3,38	4,03	3,95	3,76	3,61	2
Wageningen University	137		3,15	3,30	3,55	3,80	3,63	3,38	3,89	3,71	3,84	3,58	3
Universiteit Maastricht	154		3,18	3,21	3,42	3,54	3,46	3,39	3,60	3,62	3,82	3,47	8
Radboud Universiteit Nijmegen	199		2,90	3,08	3,28	3,68	3,38	3,44	3,75	3,55	3,81	3,43	5
Technische Universiteit Eindhov	88		3,13	3,15	3,26	3,56	3,32	3,06	3,79	3,70	3,74	3,41	4
Tilburg University	87		2,82	3,09	3,39	3,51	3,45	3,13	3,94	3,64	3,66	3,40	7
Universiteit Leiden	212		2,99	3,12	3,25	3,54	3,15	3,08	3,70	3,43	3,80	3,34	11
Vrije Universiteit Amsterdam	136		2,96	3,03	3,11	3,44	3,35	2,93	3,73	3,37	4,04	3,33	10
Technische Universiteit Delft	197		3,07	3,08	3,25	3,50	3,18	3,03	3,72	3,46	3,66	3,33	6
Rijksuniversiteit Groningen	236		2,91	3,08	3,17	3,56	3,13	2,81	3,79	3,44	3,80	3,30	9
Universiteit Utrecht	293		2,67	2,92	3,16	3,56	3,22	2,90	3,65	3,34	3,80	3,25	12
Erasmus Universiteit Rotterdam	95		2,85	2,77	2,92	2,98	2,75	2,78	3,73	3,39	3,37	3,06	14
Universiteit van Amsterdam	186		2,43	2,51	2,82	3,24	3,01	2,58	3,49	2,99	3,68	2,97	13
Landelijk gemiddelde wo ma	2158		2,92	3,04	3,21	3,52	3,25	3,03	3,73	3,46	3,77	3,33	

GROEN = oordeel duidelijk boven / ORANJE = duidelijk onder landelijk gemiddelde (marge 0,20). 1) Deeltijdonderwijs

© CHOI 2018

Figuur 20. Trend in totaalscore Sfb universiteiten, masters vt.

6 Verschillen per type functiebeperking

Onder het begrip ‘studenten met een beperking’ valt een brede verzameling van verschillende soorten aandoeningen, ziektes en functiebeperkingen. Een belangrijke vraag is natuurlijk welke verschillen er tussen deze groepen gaat, wat betreft tevredenheid over de manier waarop hun opleiding hen in staat stelt om te studeren.

Zoals in hoofdstuk 1.2. is uitgelegd, hebben wij de vele verschillende typen ziektes, aandoeningen en beperkingen voor deze rapportage ingedeeld in zeven bredere categorieën (zie ook bijlage 4). Voor de onderstaande analyse bleek het omwille van statistische betrouwbaarheid bovendien nodig om de kleinste drie van deze categorieën samen te voegen. Deze nieuwe categorie “overig” omvat dan ook studenten met autisme, fysieke beperkingen en overige aandoeningen. In totaal kunnen we dus de oordelen van vijf groepen studenten met verschillende typen beperkingen onderscheiden. Overigens hebben we in dit deel van de analyse de vraag over gebouwen weer meegenomen in de analyse (maar *niet* in de totaalscore Sfb), omdat we een zo compleet mogelijk beeld wilden geven voor de verschillende groepen functiebeperkingen.

In tabel 6 wordt deze uitsplitsing gemaakt voor de hbo-bachelors. We zien hier een duidelijke tweedeling. De studenten met psychische aandoeningen, chronische ziekten (zoals reuma of astma) en met ADHD tonen zich het minst tevreden. Dat geldt bijvoorbeeld voor de mogelijkheden van aangepaste tentamens. Aan de andere kant hebben de studenten met dyslexie/dyscalculie en studenten met overige aandoeningen duidelijk minder klachten. Over de kwaliteit van de voorlichting over studeren met een functiebeperking, en de specifieke begeleiding zijn alle groepen overigens behoorlijk kritisch, maar ook hier oordeelt de dyslexie-/dyscalculiegroep het meest mild. Kennelijk hebben opleidingen voor deze groep een betere aanpak ontwikkeld dan voor andere beperkingen.

Tabel 6. Vraagcores en totaalscore Sfb per type beperking - hbo-bachelors voltijd.

	Aantal	Voorlichting	Intake	Begeleiding	Docenten kennis	Docenten begrip	Studenten begrip	Aanpass onderwijs	Aanpas tentamens	Digit-toegang	Gebouwen*	Totaalscore
Dyslexie/Dyscalculie	6276	3.15	3.27	3.12	3.32	3.38	3.83	3.38	3.63	3.64	3.88	3.50
ADHD	4140	2.88	3.01	2.98	3.12	3.40	3.65	3.15	3.37	3.56	3.78	3.33
Chronisch	4193	2.77	2.98	2.99	3.11	3.50	3.64	3.20	3.27	3.58	3.79	3.32
Psychisch	3719	2.66	2.93	2.98	3.13	3.54	3.58	3.10	3.16	3.52	3.87	3.28
Overig	2097	2.94	3.15	3.13	3.15	3.60	3.70	3.25	3.48	3.65	3.79	3.41
Gemiddelde hbo ba vt	15479	2.95	3.13	3.09	3.24	3.49	3.75	3.29	3.47	3.62	3.856	3.34

Bij de wo-bachelors zien we in veel opzichten vergelijkbare verschillen als in het hbo. Studenten met dyslexie of dyscalculie zijn relatief het meest tevreden over de mogelijkheden om te studeren en studenten met psychische klachten zijn het meest kritisch. Een verschil is dat studenten met ADHD en met chronische ziektes bij de wo-bachelorstudies iets minder ontevreden zijn dan in het hbo.

Tabel 7. Vraagcores en totaalscore Sfb per type beperking - wo-bachelors voltijd.

	Aantal	Voorlichting	Intake	Begeleiding	Docenten kennis	Docenten begrip	Studenten begrip	Aanpass onderwijs	Aanpas tentamens	Digi-toegang	Gebouwen*	Totaalscore
Dyslexie/Dyscalculie	1149	3.24	3.33	3.13	3.26	3.40	3.84	3.40	3.84	3.81	4.09	3.58
ADHD	1117	2.98	3.13	3.05	3.16	3.43	3.66	3.17	3.53	3.70	3.95	3.41
Chronisch	1315	2.89	3.08	3.09	3.15	3.57	3.72	3.20	3.30	3.68	3.95	3.39
Psychisch	1561	2.71	2.92	3.02	3.10	3.46	3.59	3.02	3.11	3.58	3.97	3.27
Overig	577	2.98	3.07	3.16	3.18	3.63	3.77	3.16	3.42	3.70	3.90	3.42
Gemiddelde wo ba vt	4237	2.99	3.14	3.13	3.21	3.51	3.76	3.25	3.52	3.73	4.009	3.36

De situatie bij de wo-masters komt sterk overeen met die bij de twee andere onderwijsniveaus, alleen zijn de verschillen tussen de vijf groepen hier nog wat groter. Studenten met dyslexie of dyscalculie die de masterfase bereikt hebben, oordelen nog wat positiever. Maar voor studenten met psychische klachten lijken de barrières om door te studeren alleen maar groter te worden.

Tabel 8. Vraagcores en totaalscore Sfb per type beperking, wo-masters voltijd.

	Aantal	Voorlichting	Intake	Begeleiding	Docenten kennis	Docenten begrip	Studenten begrip	Aanpass onderwijs	Aanpas tentamens	Digi-toegang	Gebouwen*	Totaalscore
Dyslexie/Dyscalculie	593	3.32	3.33	3.08	3.38	3.49	3.80	3.41	3.81	3.87	4.19	3.62
Chronisch	650	2.80	2.92	3.09	3.19	3.54	3.77	3.14	3.24	3.66	3.91	3.35
ADHD	467	2.78	2.86	2.89	3.06	3.36	3.65	3.04	3.29	3.72	3.88	3.29
Psychisch	772	2.58	2.79	2.88	3.08	3.45	3.65	2.96	2.99	3.54	3.90	3.22
Overig	313	2.93	3.06	3.15	3.22	3.61	3.75	3.18	3.56	3.73	3.74	3.42
Gemiddelde wo ma vt	2158	2.92	3.04	3.03	3.25	3.52	3.77	3.21	3.46	3.73	3.982	3.33

Het bovenstaande maakt duidelijk dat differentiatie tussen groepen studenten met verschillende type beperkingen meer inzicht oplevert in de aard en mate van hun studieproblemen. Door de indeling in de vijf hier gehanteerde groepen is bij universiteiten en grotere hogescholen ook een dergelijke uitgesplitste rapportage op instellingsniveau mogelijk. Daarbij kan er dan ook gebenchmarkt worden met de landelijke oordeelspatronen, zoals ze hier gepresenteerd zijn.

7 Een nieuwe analyse: hoe oordelen deze studenten bij de reguliere NSE-vragen?

7.1 Waarom? Een proef met een meer 'inclusieve' aanpak

Tot nu toe ging dit rapport over de antwoorden op een aantal specifieke oordeelsvragen rond het thema "studeren met een functiebeperking". Deze vragen zijn de afgelopen jaren binnen de NSE ontwikkeld om zo helder mogelijk de problematiek in beeld te krijgen. Maar die aanpak heeft ook beperkingen.

Deze vragen laten immers niet zien of er verschillen in tevredenheid zijn tussen studenten met en zonder functiebeperking. Ook wisten we tot nu toe niet hoe studenten met een beperking in het algemeen over hun onderwijs oordelen. Zijn ze daarover net zo tevreden of ontevreden als anderen – en beperkt hun eventuele kritiek zich tot de mogelijkheden voor studeren met een beperking? Of zien we een meer algemeen verschil in tevredenheid over de opleiding?

Als aanvulling op de analyses van het 'exclusieve' vragenblok over studeren met een beperking is daarom dit jaar ook een vergelijkende analyse gedaan naar de oordelen van studenten met een beperking binnen het reguliere deel van de NSE. De centrale vragen daarbij zijn:

- ⇒ **Hoe tevreden zijn studenten met een beperking over inhoud en organisatie van hun opleiding?**
- ⇒ **Verschildt die tevredenheid van die van andere studenten, en op welke punten dan?**

Het gaat bij deze vragen om *alle* aspecten van onderwijskwaliteit die voor (en door) studenten van belang worden gevonden. En het belangrijkste is dat we hier *wél* kunnen vergelijken met de oordelen van de algemene studentenpopulatie.

Als we op deze manier een goed beeld kunnen krijgen van de aandachtspunten voor studenten met een functiebeperking, dan heeft dat grote voordelen. Deze aanpak is 'inclusief' en ook efficiënt omdat er geen extra enquêtevragen voor nodig zijn. Dat laatste kan ook gunstig zijn voor de deelname van studenten aan het onderzoek.

7.2 Verschillen in oordeel tussen studenten met en zonder functiebeperking

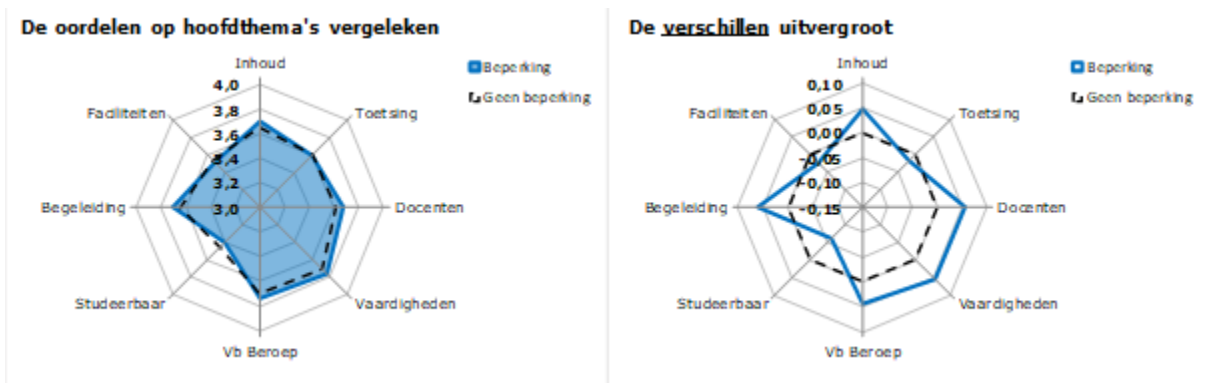
Onze analyse richt zich op acht hoofdthema's, die de essentie van de oordelen uit de NSE samenvatten (zie bijlage 5 voor de indeling van deze thema's). Op de pagina hierna worden ze samengevat voor de hbo-bachelors, de wo-bachelors en de wo-masters. We vergelijken steeds de oordelen van studenten met en zonder functiebeperking. Welke verschillen zijn er dan te zien?

Het eerste wat opvalt, is dat de studenten met een beperking *in het algemeen* niet negatiever gestemd zijn dan anderen. Vooral in het hbo lijken ze zelfs iets positiever gestemd. Alleen zien we wel, in wisselende mate, onvrede over een aantal praktische en logistieke zaken.

7.2.1 Verschillen in oordeel: hbo-bachelors

We zien in de linker grafiek dat hbo-bacheloropleidingen gemiddeld tevredenheidsscores krijgen rond de 3,5 op een vijfpuntsschaal. De hoogste scores (ruim 3,7) zien we bij "voorbereiding beroep", "vaardigheden" en begeleiding. De laagste is er voor de "studeerbaarheid" (3,4). Het blauwe vlak toont de tevredenheid van studenten mét een functiebeperking; de stippellijn geeft de gemiddelde scores van studenten zonder beperking weer. Het verschil tussen de twee groepen is beperkt, maar wel meetbaar.

Figuur 21. Vergelijking tussen studenten mét en zonder beperking: hbo-bachelors.

In de rechtergrafiek worden de verschillen uitvergroot. We zien dat hbo-studenten met een functiebeperking over diverse aspecten van hun opleiding net wat gunstiger oordelen dan anderen. Ze vinden de inhoud van het programma interessanter, zijn positiever over hun docenten en de begeleiding. Hetzelfde geldt voor aangeleerde vaardigheden en beroepsvoorbereiding. Op slechts één onderdeel zijn studenten met een beperking in het hbo kritischer in hun oordeel. Dat is de *studeerbaarheid* van hun opleiding.

7.2.2 Verschillen in oordeel: wo-bachelors

Bij de wo-bachelors is dezelfde analyse uitgevoerd. In het algemeen valt op dat deze studenten (met én zonder functiebeperking) over één thema het meest kritisch zijn. Dat is de beroepsvoorbereiding (scores rond 3,1). Bij andere thema's variëren de scores tussen 3,6 en 3,9.

Figuur 22. Vergelijking tussen studenten mét en zonder beperking: wo-bachelors.

Als we weer inzoomen op de verschillen tussen beide groepen studenten, dan blijken deze bij de wo-bachelors groter dan in het hbo. Studenten mét een functiebeperking zijn ook in het wo wel

redelijk tevreden over het studieprogramma, de docenten, de begeleiding en vooral de aangeleerde vaardigheden. Maar op enkele onderdelen zijn ze kritischer dan de andere studenten:

- De *studeerbaarheid* staat bovenaan het lijstje knelpunten. Net als in het hbo, maar steviger.
- De *faciliteiten* worden ook kritischer beoordeeld door studenten met een beperking.
- Kleinere minpuntjes zijn de *toetsing* en de *beroepsvoorbereiding*.

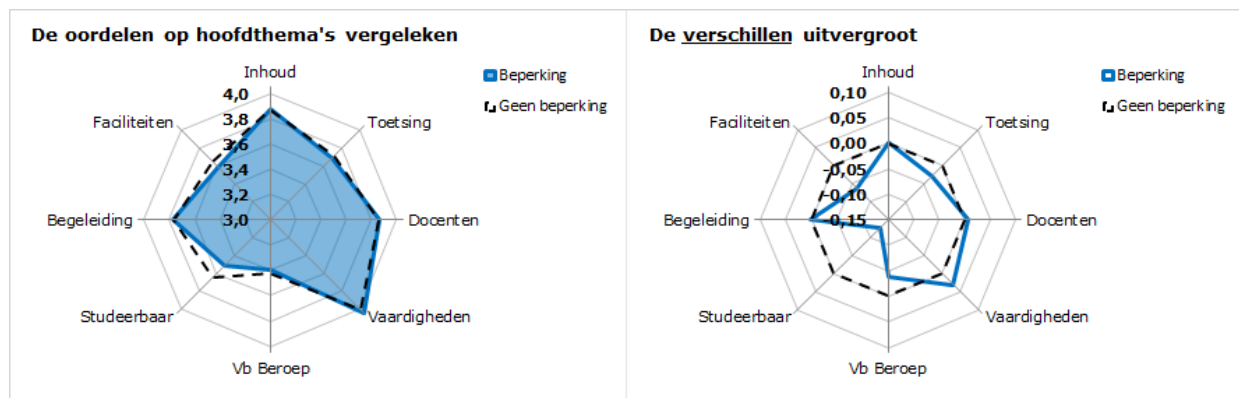
7.2.3 Verschillen in oordeel: wo-masters

Bij de wo-masters ligt de tevredenheid van studenten in het algemeen iets hoger dan bij de bachelors. Bij het thema “voorbereiding beroep” liggen ze zelfs duidelijk hoger – wat aangeeft dat wo-studenten vaak pas in de masterfase zicht op hun latere beroep beginnen te krijgen. Dit alles geldt zowel voor studenten met als studenten zonder functiebeperking.

De verschillen tussen beide ‘met’ en ‘zonder’ functiebeperking worden weer duidelijk in de tweede grafiek. En het patroon dat we hier zien, komt sterk overeen met het beeld in de bachelorfase. Ook hier zijn de studenten met een beperking over de meeste inhoudelijke aspecten van hun opleiding net zo tevreden als andere studenten.

- De *studeerbaarheid* is ook hier het meest kritieke punt.
- De *faciliteiten* worden opnieuw kritischer beoordeeld door studenten met een beperking.
- En ook hier zien we minieme minpuntjes bij de *toetsing* en de *beroepsvoorbereiding*.

Figuur 23. Vergelijking tussen studenten mét en zonder beperking: wo-bachelors.

7.2.4 Wat zeggen de gevonden verschillen?

We zien zowel in het hbo als het wo kleine, maar specifieke verschillen in tevredenheid tussen studenten met een functiebeperking en anderen.

Over alle *inhoudelijke* aspecten van hun opleiding oordeelt deze groep studenten gemiddeld vergelijkbaar met anderen. In het hbo zijn ze zelfs nog wat positiever. Dat versterkt het vermoeden dat studenten die ondanks een functiebeperking de weg naar en door het hoger onderwijs weten te vinden, zeker zo gemotiveerd zijn.

Tegelijk zien we thema's waarover studenten met een beperking kritischer zijn dan anderen. We vatten dit op als signalen van knelpunten. Die signalen zijn in het wo sterker dan in het hbo. Het betreft vooral de 'studeerbaarheid' van de opleiding, maar ook de geschiktheid van faciliteiten, de organisatie van tentamens en in het wo ook de beroepsvoorbereiding. Dit zijn ook onderwerpen waar het in discussies over toegankelijk onderwijs vaak over gaat.

De verschillen in oordeel die we vinden, zijn op het eerste gezicht klein. Maar we moeten beseffen dat dit gemiddeldes zijn voor het hele hbo of wo. Op deze grote studentenaantallen zijn zulke kleine verschillen statistisch wel significant. In het hbo geldt dit al vanaf 0,02 punt en bij de wo-masters vanaf 0,04 punt.

Het valt aan te nemen dat de knelpunten voor sommige groepen studenten en bij bepaalde opleidingen of instellingen groter zijn, en dat we daar ook een groter verschil in oordeel met de algemene studentenpopulatie zouden vinden. Maar ook gemiddeld over het hele hoger onderwijs meten we dus signalen van zulke knelpunten. De volgende uitdaging zal zijn om de studenten en opleidingen met specifieke problemen beter op te sporen.

7.2.5 Verschillen in oordeel: inzoomen op twee hbo-sectoren

Maar “waar” en “bij wie” doen zich de genoemde knelpunten nu het meeste voor? Om deze vraag te beantwoorden, is uitgebreider onderzoek nodig. Daarbij kan dan beurtelings ingezoomd worden op bepaalde groepen opleidingen, bepaalde categorieën studenten en bepaalde instellingen.

In het kader van deze rapportage is een eerste stap gezet, door in te zoomen op de verschillende sectoren van het hbo en wo. Daarbij blijven de wo-masters, in verband met de wat kleinere studentenaantallen vooralsnog buiten beschouwing.

Hierna presenteren we als voorbeeld de analyse van twee hbo-sectoren¹⁴. Een overzicht van alle sectoren is in bijlage 6 te vinden.

Figuur 24. Vergelijking tussen studenten mét en zonder beperking: Hbo Recht.

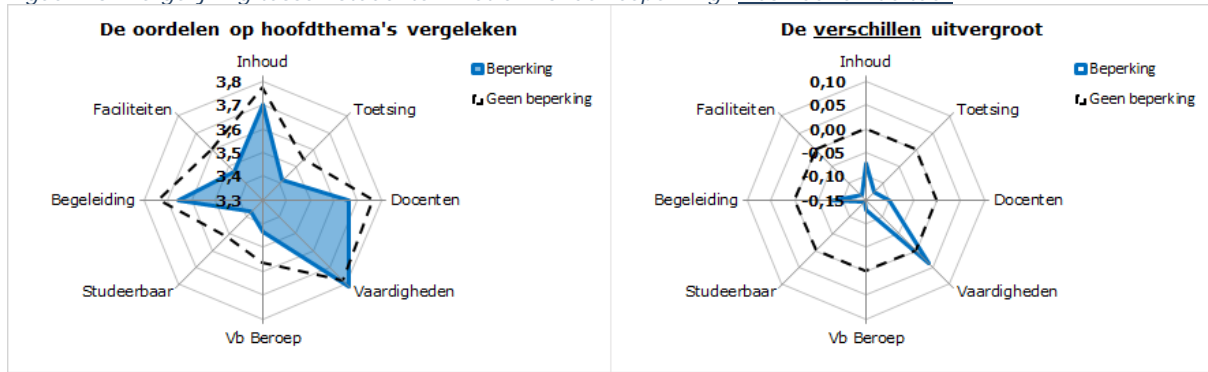

Bij Hbo Recht blijken de studenten met een beperking helemaal niet kritischer. Ze oordelen juist op alle punten positiever dan anderen studenten - al zijn ze wel wat minder positief over de studeerbaarheid en de faciliteiten bij hun opleiding. Bij dit opmerkelijke resultaat is het goed om te bedenken dat het *percentage* studenten met een beperking juist in deze sector het laagste van het hele hbo is. De drempels voor deze groep studenten lijken dus hoog, maar wie daar overheen gekomen is, heeft weinig klachten.

Overigens liggen de absolute tevredenheidsscores van studenten bij hbo rechten laag. Dat geldt echter voor de gehele studentenpopulatie en niet speciaal voor studenten met een beperking.

¹⁴ Wij kozen deze twee sectoren vanwege de sterk uiteenlopende resultaten. De aantallen studenten in de enquête zijn met 279 en 519 genoeg voor statistisch betrouwbare resultaten. Bij verdere uitsplitsing in groepen neemt de betrouwbaarheid wel af.

Figuur 25. Vergelijking tussen studenten mét en zonder beperking: Hbo Taal en Cultuur.

Bij Hbo Taal en Cultuur zien we een ander beeld. In deze sector zijn de studenten met een beperking op bijna alle onderwerpen kritischer over hun opleiding dan anderen. Alleen over de aangeleerde vaardigheden zijn ze net zo positief. Dit kritische beeld kwam tot nu toe niet zo sterk naar voren uit de specifieke module over studeren met een beperking binnen de NSE. Mogelijk komt dat doordat studenten bij kunstopleidingen *in het algemeen* sterk gemotiveerd zijn. Binnen de NSE zijn ze vaak zeer positief over veel aspecten van hun opleiding. Dat de tevredenheid van studenten met een beperking vergeleken hierbij toch achterbleef, viel daardoor minder op.

7.2.6 Verschillen in oordeel: inzoomen op twee wo-sectoren

Dezelfde analyse per sector die we in het hbo maakten, is ook uitgevoerd voor de wo-bacheloropleidingen¹⁵. Ook hier wo tonen we als voorbeeld de resultaten voor twee sectoren¹⁶. De grafieken over de andere sectoren zijn te vinden in bijlage 6.

Figuur 26. Vergelijking tussen studenten mét en zonder beperking: Wo Recht.

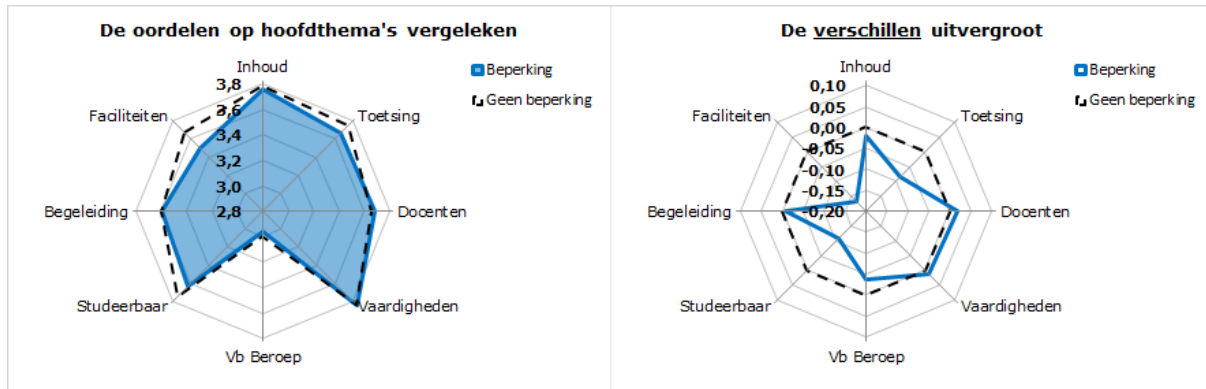

Bij Wo Rechten zien we in lichtere mate hetzelfde effect als bij de gelijknamige hbo-sector. Deze studenten zijn in het algemeen niet kritischer, maar juist wat positiever over hun opleiding dan anderen. Naar verhouding zijn ze wel iets kritischer over de studeerbaarheid en de toetsing. Ook hier geldt overigens dat het *aandeel* studenten in deze sector laag is. De groep studenten die desondanks een rechtenstudie volgt, blijkt positief gestemd. En gemiddeld over deze sector komen er ook geen specifieke knelpunten in beeld.

¹⁵ Bij de masters zijn de resultaten per sector niet wezenlijk anders, maar minder betrouwbaar – door lagere studentenaantallen

¹⁶ Het aantal studenten met een beperking in deze sectoren is 281 en 330, voldoende voor betrouwbare resultaten.

Figuur 27. Vergelijking tussen studenten mét en zonder beperking: Wo Economie.

Bij Wo Economie ziet het er anders uit. Over de inhoud van de opleiding zijn de studenten met een beperking ook in deze sector net zo tevreden of ontevreden als anderen. Maar hier komen wel degelijk de specifieke knelpunten in beeld, die ook in de algemene analyse naar voren kwamen. Er is onvrede over de studeerbaarheid en over de toetsing, maar vooral ook over de faciliteiten – zoals lesruimtes en werkplekken voor zelfstudie. Dat laatste kwam níét in beeld bij de specifieke Sfb-vragen in de NSE over ‘aanpassing van gebouwen’, waarschijnlijk omdat daarbij meer aan rolstoeltoegang en ringleidingen gedacht wordt. In deze sector kan het onderwijs dus wel degelijk toegankelijker gemaakt worden voor studenten met een beperking.

7.3 Discussie: wat levert dit experiment nu op?

Voor het eerst was er dit jaar de kans om de tevredenheid bij studenten met een beperking systematisch te vergelijken met die van anderen. Ook met de algemene vragenlijst van de NSE blijkt het mogelijk om enkele knelpunten bij deze groep studenten in beeld te krijgen. En dat gebeurt in een evenwichtige context, omdat we steeds kunnen vergelijken. Zo lijkt het erop dat zich in de kunstsector van het hbo meer knelpunten voor deze groep voordoen dan tot nu toe vermoed – omdat hun relatieve onvrede overstemd werd door de in het algemeen positieve houding van kunststudenten.

Nuttig is ook om te zien dat de studenten met een beperking in het algemeen bepaald niet negatiever over hun opleiding zijn dan anderen.

Deze analyse biedt daarom een perspectief voor een evenwichtiger, meer *inclusieve* benadering van het onderwerp ‘studeren met een functiebeperking’. Geen vooraf gedefinieerde problemen die de student alleen maar hoeft te bevestigen, maar neutrale evaluatie zonder bias.

Door verder in te zoomen op bepaalde groepen studenten en bepaalde opleidingen en instellingen kan deze analyse waarschijnlijk nog meer nuttige informatie opleveren. Die vervolganalyse is in dit kader nog niet aan de orde.

Tegelijk moeten we ook de beperkingen van deze analyse zien. Hij geeft immers geen scherp beeld van de meer specifieke intake, begeleiding en facilitering van studenten met een beperking – zoals aangepaste tentamenregelingen en dergelijken. Om die reden blijft voorlopig ook de aparte module ‘studeren met een functiebeperking’ binnen de NSE van belang.

8 Samenvatting & Conclusies

Aantallen

Over een stijging (of daling) in aantallen ten opzichte van eerdere jaren kunnen we dit jaar geen exacte uitspraken doen. Wel kunnen we uitspraken doen over de respondenten zoals we ze dit jaar geselecteerd hebben: het gaat steeds om studenten met een of meerdere functiebeperkingen die zich daardoor belemmerd voelen tijdens hun studie. Dit aandeel is dit jaar 9%. Onder deze studenten komen vooral dyslexie en psychische aandoeningen veel voor. Daarbij is het aandeel dyslectische studenten vooral in het hbo hoog (40%), terwijl de psychische aandoeningen vooral in het wo naar voren komen (ruim 35%). Daarnaast zien we ook veel chronische aandoeningen en ADHD (20-30%). Overige aandoeningen zoals fysieke beperkingen (ruim 5%), autisme (ruim 5%) en andere aandoeningen komen minder voor (<5%).

Nog steeds onvrede over voorlichting, intake en begeleiding

Dit jaar zien we bij vrijwel alle vragen een iets hoger oordeel dan vorig jaar. Het vermoeden is dat dit geen wérkelijke verbetering reflecteert, maar een selectie-effect is van een specifieke groep studenten (naar schatting ongeveer één derde) die de nieuwe toestemmingsvraag in 2018 niet hebben geaccepteerd. Vermoedelijk is dit een groep kritische studenten, die mogelijk om precies die reden niet willen dat hun oordeel gedeeld wordt.

Studenten met een functiebeperking zijn al jaren kritisch over de voorlichting, intake en begeleiding. Ook dit jaar zien we geen duidelijke verbetering op deze punten. Hoewel ook de aanpassingen in het onderwijs niet uitmuntend beoordeeld wordt, is de verbetering van vorig jaar wel vastgehouden. Echter kunnen zulke voorzieningen voor studenten met een functiebeperking op papier nog zo goed zijn, het werkt alleen als studenten én docenten er goed over geïnformeerd worden. Alleen dan kunnen ze hun weg vinden en actie ondernemen. Duidelijk is geworden dat juist deze informatieketen tekort blijft schieten.

Positief zijn de studenten met een beperking over het begrip dat ze krijgen van docenten en medestudenten, maar ze vinden wel dat ze docenten vaak relevante kennis van zaken missen. Ook de aanpassing van tentamens, aanpassing van gebouwen en digitale toegankelijkheid worden relatief goed beoordeeld.

Vakgebieden landbouw en techniek scoren beter

In het hbo vinden we het grootste aandeel studenten met een functiebeperking in de agrarische (sector landbouw) en kunstopleidingen (sector taal & cultuur). Veel lager is hun aandeel in de sectoren recht en economie. In het wo trekken de sociale studies (sector gedrag & maatschappij) de meeste studenten met een beperking. Ook hier vallen de sectoren recht en economie op met een laag aandeel studenten met een beperking (minder dan 5%).

Kijkend naar de oordelen in de verschillende sectoren in het hbo en wo, zien we dat de sectoren landbouw en techniek steeds (relatief) gunstig worden beoordeeld. Daarentegen vallen opnieuw de sectoren recht en economie op met lagere tevredenheid ten opzichte van het gemiddelde. Wel is zichtbaar dat de sector recht in het wo zich aan het verbeteren is. Bij wo-masters blijft ook de sector gezondheidszorg achter.

Middelgrote en veel kleine hogescholen scoren gunstig

Bij de grote hogescholen voelen studenten met een beperking zich het vaakst verloren. In de Randstad scoren HvA (3.13), HU (3.25) en de Haagse hogeschool (3.26) zelfs op meerdere punten ruim onder gemiddeld (gemiddelde totaalscore hbo = 3.34); Hogeschool Rotterdam doet het beter (3.35), maar de echt hogere waarderingen krijgen de minder stedelijke hogescholen Windesheim (3.49), NHL Stenden (3.44) en Avans (3.44).

De middelgrote hogescholen scoren duidelijk beter, hoewel het verschil tussen stedelijke en niet-stedelijke hogescholen nog steeds herkenbaar is. Vooral de HAS in Den Bosch en Venlo (3.55), De HZ in Vlissingen (3.52) en de NHTV in Breda (3.51) scoren hoog. Er zijn geen achterblijvers bij de middelgrote hogescholen.

Enkele kleine hogescholen halen opnieuw zeer gunstige scores. Dat geldt vooral voor de particuliere opleider TIO (3.96) en de christelijke scholen Viaa (3.70) en Driestar (3.59). Er zijn ook achterblijvers ten opzichte van het landelijke gemiddelde, vooral de particuliere school Saxion Next blijft extreem laag scoren (2.89). Belangrijk om te noemen is dat het bij een aantal hogescholen om (zeer) kleine aantallen gaat. Om toch betrouwbare oordelen te presenteren, zijn, waar nodig, de scores van 2017 en 2018 gemiddeld.

Universiteiten: Wageningen, TU's en Open Universiteit beter

De gemiddelde tevredenheid over universiteiten is vergelijkbaar met die van hogescholen, voor de bachelorfase geldt een gemiddelde van 3.36, en de masterfase 3.33. In de bachelorfase blijft Wageningen het hoogste beoordeeld (3.33), met minder voorsprong dan voorheen. Twente is tweede (3.62), en de Open Universiteit derde (3.59). Ook in de masterfase staan deze drie universiteiten aan de top, maar net in een andere volgorde: de OU staat nu bovenaan (3.67), op de voet gevolgd door Twente (3.61) en Wageningen (3.58). De hoge tevredenheid bij de Open Universiteit valt op: het flexibele onderwijs en de begripvolle docenten worden hier extra hoog beoordeeld, maar dit geldt slechts in mindere mate voor de begeleiding.

Van de brede universiteiten scoort alleen de Radboud in Nijmegen in de bachelorfase nog een stuk hoger dan gemiddeld (3.49); in de masterfase lukt dat echter niet. Hekkensluiser bij zowel de bachelors als de masters is de UvA (respectievelijk 3.17 en 2.97). In de masterfase komt daar ook de Erasmusuniversiteit bij met een beoordeling die ver onder het gemiddelde ligt (3.06).

Studenten met psychische en/of chronische aandoeningen het minst tevreden

Bij een uitsplitsing naar type functiebeperkingen blijken studenten met psychische aandoeningen zoals depressie, psychose of een burn-out op veel onderdelen het meest kritisch over hun opleiding te zijn. Ook de studenten met chronische ziektes (zoals reuma, astma, ernstige darmklachten, hartafwijkingen, of vermoeidheid) en studenten met ADHD uiten veel onvrede. Deze drie groepen vormen samen het overgrote merendeel van de studenten met een functiebeperking. De andere groepen (studenten met dyslexie/dyscalculie en studenten met overige beperkingen zoals autisme of een fysieke beperking) zijn veel milder in hun kritiek op de opleiding, en scoren op verschillende punten (ruim) bovengemiddeld.

Dit laat zien dat studenten met verschillende problemen ook verschillende knelpunten hebben. Bij hbo en wo verschilt het beeld niet extreem. Wel zien we dat bij wo-masters vooral studenten met

ADHD het moeilijker hebben ten opzichte van hbo- en wo-bachelors. Tegelijkertijd zijn studenten met dyslexie juist relatief tevreden in de masterfase van het wo.

Nieuw: vergelijking tussen studenten mét en zonder beperking

Voor het eerst konden dit jaar ook de oordelen van studenten mét en zonder functiebeperking over alle aspecten van hun opleiding vergeleken worden. Over inhoudelijke aspecten van hun opleiding (docenten, programma, aangeleerde vaardigheden) blijken studenten met een beperking gemiddeld net zo tevreden als anderen. In het hbo zijn ze over deze zaken zelfs iets positiever. Kritischer zijn ze vooral over de 'studeerbaarheid' en de faciliteiten, zoals geschikte werkplekken. In het wo is er bij deze groep ook wat meer onvrede over de toetsing en de beroepsvoorbereiding.

Gemiddeld over alle onderwijssectoren zijn de gevonden verschillen klein, maar wel significant (tussen 0,05 en 0,12 punt op een vijfpuntsschaal). Bij het inzoomen op specifieke sectoren, instellingen of type functiebeperking zijn wel grotere verschillen te verwachten. Uit een analyse per sector blijkt inderdaad dat er in het hbo en wo opvallende patronen naar voren komen.

Bijvoorbeeld: in de hbo-sector Recht blijken studenten met een beperking duidelijk positiever over hun opleiding, terwijl studenten in de sector Taal en Cultuur juist opvallend negatiever zijn dan studenten zonder beperking. De vraag is of dit duidt op werkelijk goed functionerende opvang en begeleiding, of op een 'selectie-effect'. Het feit dat juist in deze sector het aantal studenten met een beperking het laagste van het hele hbo is, doet vermoeden dat het laatste zeker ook een rol speelt.

Bijlagen

Bijlage 1: De oordeelsvragen uit de enquête

Bijlage 2: De selectie van studenten op 'belemmering'

Bijlage 3: Correctie van scores in eerdere jaren

Bijlage 4: De indeling in 7 groepen beperkingen

Bijlage 5: Samenstelling acht thema's in hoofdstuk 7

Bijlage 6: Vergelijking tussen studenten mét en zonder functiebeperking, per hbo- en wo-sector

Bijlage 1: De oordeelsvragen uit de enquête

De studentenoordelen die in dit rapport worden gepresenteerd, komen uit een aparte module binnen de Nationale Studentenenquête (NSE). Deze enquête wordt jaarlijks georganiseerd door Stichting Studiekeuze123. Het betreft een apart blok met vragen voor diegenen die aangeven dat zij een functiebeperking, aandoening of ziekte ('beperkingen') hebben die hen in meer of mindere mate belemmert bij hun studie. In de enquête wordt eerst gevraagd wélke beperkingen de student heeft; en voor welke beperkingen hij/zij een verklaring heeft of belemmering voelt. Deze vragen bespreken we in bijlage 2. Hier noemen we de 'oordeelsvragen'.

V40 Geef aan hoe tevreden je bent over de volgende aspecten ten aanzien van studeren met een 'beperking' aan je opleiding. 1 t/m 5; 1=zeer ontevreden; 5=zeer tevreden; 6=n.v.t.

In 2017 en 2018 werden bij deze vraag 10 thema's genoemd:

- a. De voorlichting en informatievoorziening over studeren met een 'beperking'.
- b. De opvang die je opleiding aan studenten met jouw 'beperking' bij de start van hun studie biedt.
- d. De geschiktheid van de gebouwen van je opleiding of instelling voor mensen met een 'beperking'.
- e. De aanpassingen in het onderwijs die je opleiding biedt.
- f. De mate waarin de docenten en overige medewerkers begrip voor jou hebben.
- g. De mate waarin de docenten en overige medewerkers voldoende kennis van zaken hebben, zodat zij op een geschikte wijze met jouw 'beperking' omgaan.
- h. De mate waarin medestudenten begrip voor jou hebben.
- i. De speciale begeleiding die je tijdens je studie krijgt.
- j. De digitale toegankelijkheid van je opleiding of instelling (nieuw in 2017).
- k. De aanpassingen in de toetsing die je opleiding biedt (nieuw in 2017).

Tot 2016 werd ook nog een andere vraag gesteld. Deze is in 2017 echter geschrapt:

- c. De beschikbare hulpmiddelen en faciliteiten, voor zover je die nodig hebt?

In dit rapport worden, voor de getoonde tabellen en grafieken, alle thema's gebruikt met uitzondering van thema d. de geschiktheid van gebouwen. Deze is maar voor een beperkt aantal studenten+ van toepassing. We noemen ze:

1. Voorlichting	= a
2. Intake	= b
3. Studenten begrip	= h
4. Docenten begrip	= f
5. Docenten kennis	= g
6. Begeleiding	= i
7. Aanpassing onderwijs	= e
8. Aanpassingen toetsing	= k
9. Digitale toegang	= j
10. TOTAAL	= Gemiddelde van deze negen vragen.

Bijlage 2: De selectie van studenten op 'belemmering'

Binnen de NSE wordt aan studenten gevraagd of ze één of meer beperkingen hebben. Zo ja, dan worden er dertig opties genoemd, waarvan ze er meerdere mogen aankruisen. De opties vertonen flink wat overlap (gemiddeld kruisen studenten met beperkingen iets minder dan twee opties aan).

V35. Heb je een of meer van onderstaande functiebeperkingen, aandoeningen of ziektes? Je kunt meerdere antwoorden aankruisen.

Wie geen "nee" zegt, kan 30 verschillende beperkingen aankruisen (zie tabel in bijlage 4), Vervolgens worden er over steeds dezelfde 30 beperkingen enkele vervolgvragen gesteld:

V36. Heb je voor deze beperking een medische verklaring of diagnose?

(ja/nee/mee bezig/weet niet)

V37. In welke mate belemmert deze beperking je bij de studie?

(niet/nauwelijks/een beetje/veel/heel veel)

V38. Zijn er voorzieningen bij de instelling waar je studeert om het studeren met deze beperking te vergemakkelijken? (ja/nee)

V38.b Indien ja, hoe vaak maak je hier gebruik van? (altijd/soms/nooit)

V39. In hoeverre ben je tevreden over (deze) voorzieningen?

(zeer ontevreden/ontevreden neutraal/tevreden/zeer tevreden)

Nieuw: de 'belemmering' als filter

Studenten kunnen dus bij 30 typen beperkingen zes verschillende antwoorden op bovenstaande vragen geven. Dit levert een enorm databestand op, met meer dan 180 variabelen. Deze zeer gedetailleerde gegevens zijn echter niet geschikt voor een samenvattende landelijke rapportage. Bovendien bevatten de data ook oordelen van studenten die wel een functiebeperking hebben, maar zelf aangeven dat deze hen niet belemmert om te studeren.

Daarom hanteren wij vanaf dit rapportagejaar een betere selectiemethode om de rapportage relevanter te maken. We gebruiken daarbij de resultaten van vraag 37. Alleen diegenen die voor ten minste één functiebeperking aangeven dat deze hen tenminste "een beetje" belemmert, worden meegenomen in het onderzoek.

In vorige jaren werd een andere selectie gehanteerd. Als basis golden alle studenten die ja zeiden op de vraag "heb je een functiebeperking". Vervolgens werd een cleaning toegepast op basis van de eis dat studenten tenminste vijf van zeven oordeelsvragen over Sfb beantwoord moesten hebben. Dit jaar (en terugwerkend ook voor 2017) is deze cleaning niet meer toegepast. De mate waarin een student zich belemmerd voelt bij het studeren is dus doorslaggevend.

De nieuwe aanpak heeft wel tot gevolg dat het aantal respondenten op de verschillende oordeelsvragen meer kan verschillen dan voorheen. Vooral deze vragen blijven regelmatig onbeantwoord of krijgen van de student een 'niet van toepassing':

- Speciale begeleiding (door minder dan de helft van de studenten beantwoord)
- Aanpassing van gebouwen (door 60% beantwoord)
- Aanpassing van onderwijs en aanpassing van toetsing (door 75% beantwoord)

Deze gewijzigde aanpak maakte ook een herberekening van de totaalscore Sfb over de jaren 2013 t/m 2016 nodig. Voor toelichting daarop, zie bijlage 3.

Bijlage 3: Correctie van scores in eerdere jaren

Om een eerlijk beeld te geven van trends over de jaren, zijn in dit rapport twee soorten correcties toegepast op de scores uit de jaren vóór 2017, vanwege twee veranderingen in de gegevens, die om zulke correctie vragen:

1. De selectie op 'belemmering'

Voor de jaren 2017 en 2018 hebben wij (zie bijlage 2) een nieuwe selectie gehanteerd, op basis van de vraag of studenten zich door hun ziekte of aandoening belemmerd voelen bij het studeren. Er is immers ook een categorie studenten met aandoeningen die hen weinig of niet hinderen bij het studeren.

Omdat eerder een andere selectie gehanteerd is, kon dit tot iets andere antwoordpatronen leiden. Voor de jaren 2017 en 2018 konden de scores volgens beide selectiemethodes berekend worden. Dit leverde kleine, maar consistente verschillen op. De nieuw geselecteerde populatie oordeelt een fractie kritischer. Voor een eerlijke vergelijking is daarom ook op alle oordelen uit 2013 t/ 2016 een kleine neerwaartse correctie toegepast. Deze varieerde van -0,015 bij de vraag over gebouwen tot -0,08 bij de vragen over intake en voorlichting. Gemiddeld bedroeg de correctie -0,06.

2. Totaalscore gebaseerd op 9 ipv 6 vragen

Omdat vanaf 2017 de totaalscore Sfb op een bredere set vragen gebaseerd is, moest ook voor deze wijziging gecorrigeerd worden. Opnieuw kon deze correctie nauwkeurig bepaald worden op basis van de scores uit 2017 en 2018. Omdat de nieuw meegetelde vragen in het algemeen hogere scores opleveren, komt de nieuw berekende totaalscore ook iets hoger uit dan in het verleden. Dit, samen met de onder (1) vermelde selectie van studenten op 'belemmering' leidt per saldo tot een correctie van de totaalscores in eerdere jaren van + 0,096 punten.

Bijlage 4: De indeling in 7 groepen beperkingen

De 30 verschillende opties in V40 (Heb je één van deze beperkingen? Kruis aan indien van toepassing) ingedeeld in 7 categorieën voor analyse, staan uitgewerkt in de onderstaande tabel.

Categorie in dit rapport	Opties in de NSE-vragenlijst
1 ADHD	1 AD(H)D 7 Concentratieproblemen
2 Autisme	3 Autisme of verwante stoornis (bijv. Asperger, PDD-NOS)
3 Dyslexie/Dyscalculie	8 Dyscalculie 9 Dyslexie
4 Chronische ziekte	2 Artrose, reuma of andere gewrichtsklachten 5 Chronisch vermoeidheidssyndroom (ME) 6 Chronische pijnklachten 10 Een vorm van kanker 12 Epilepsie 13 Ernstige darmstoornis (bijv. ziekte van Crohn, colitis) 14 Hart- en vaatziekte (bijv. hartaandoening, hoge bloeddruk, vernauwde vaten) 15 Huidaandoening (bijv. eczeem, psoriasis) 16 Long- en ademhalingsprobleem (bijv. cara, astma, chronische bronchitis) 17 Migraine / ernstige hoofdpijn 19 Neurologische aandoening (bijv. MS) 24 Spierdystrofie, spasme of andere spierziekte 27 Suikerziekte / diabetes 28 Vermoeidheid / energietekort
5 Psychische aandoening	11 Eetstoornis (boulimie, anorexia) 21 Psychisch probleem / aandoening (bijv. depressie, psychose, burn-out, angststoornis, dwangneurose)
6 Fysieke beperking	4 Auditieve beperking (doof, slechthorend) 18 Motorische beperking (lopen, bewegen, gebruik van armen) 22 Rolstoelgebonden 23 RSI (pijn / tintelingen in armen, nek en rug door veelvuldig computergebruik) 25 Stoornis aan bewegingsapparaat (bijv. hernia, verlamingsverschijnselen) 26 Spraak en/of taalproblemen (bijv. stotteren, afasie) 29 Visuele beperking (blind, slechtziend)
7 Overige aandoeningen	20 Obesitas (BMI boven de 30) 30 Anders, namelijk ...

Bijlage 5: Samenstelling acht thema's in hoofdstuk 7

Voor de grafieken in dit hoofdstuk is een selectie van vragen gebruikt uit het algemene gedeelte van de NSE. Hieronder is aangegeven hoe deze vragen zijn ingedeeld in acht thema's.

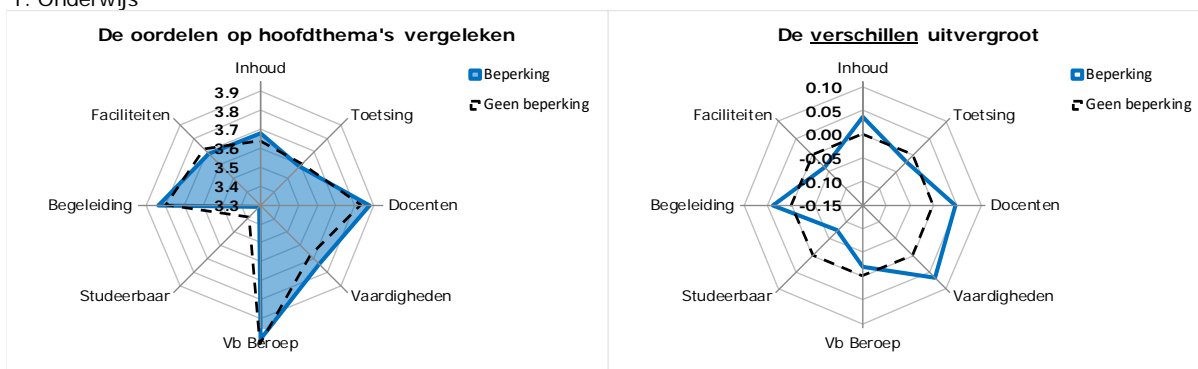
1: Inhoud programma	NSE-Themavraag
Niveau van de stof	Inhoud_01
Onderwijs stimulerend	Inhoud_04
Samenhang programma	Inhoud_06
Gebruikte werkvormen	Inhoud_07
Uitgedaagd 't beste uit jezelf te halen	UitdagendOnderwijs_01
2: Toetsing, beoordeling	
Duidelijke criteria	ToetsingBeoordeling_01
Aansluiting op de stof	ToetsingBeoordeling_02
Toetsing op kennis/inzicht	ToetsingBeoordeling_04
Toetsing vaardigheden	ToetsingBeoordeling_05
3: Docenten	
Deskundigheid	Docenten_01
Didactische kwaliteit	Docenten_02
Begeleiding door docenten	Docenten_05
Feedback van docenten	Docenten_06
4: Accent op vaardigheden	
Kritische houding aanleren	AlgemeneVaardigheden_01
Problemen oplossen	AlgemeneVaardigheden_03
Conclusies onderbouwen	AlgemeneVaardigheden_04
Analytisch denken	WetenschappelijkeVaardigheden_01 (hbo/wo)
Kritisch lezen publicaties	WetenschappelijkeVaardigheden_02 (hbo/wo)
5: Voorbereiding beroep	
Opdoen van beroepsvaardigheden	VoorbereidingBeroepsloopbaan_01
Praktijkgerichtheid	VoorbereidingBeroepsloopbaan_02
Contact beroepspraktijk	VoorbereidingBeroepsloopbaan_03
6. Studeerbaarheid	
Spreiding studielast	Studielast_01
Haalbaarheid deadlines	Studielast_02
Mogelijkheid onvertraagd studeren	Studielast_04
Studierooster studeerbaar?	Studierooster_03
Informatie over studievoortgang	Informatievoorziening_02
Tijdige uitslagen toetsen	Informatievoorziening_05
7. Begeleiding	
Bereikbaarheid van docenten	Docenten_03
Betrokkenheid docenten	Docenten_04
Beschikbaarheid studiebegeleiding	Studiebegeleiding_04
Kwaliteit studiebegeleiding	Studiebegeleiding_05
8. Faciliteiten	
Onderwijsruimtes	Studiefaciliteiten_01
Werkplekken zelfstudie	Studiefaciliteiten_03
Bibliotheek	Studiefaciliteiten_05
ICT-faciliteiten	Studiefaciliteiten_06
Digitale leeromgeving	Studiefaciliteiten_07

Bijlage 6: Vergelijking tussen studenten mét en zonder functiebeperking, per hbo- en wo-sector

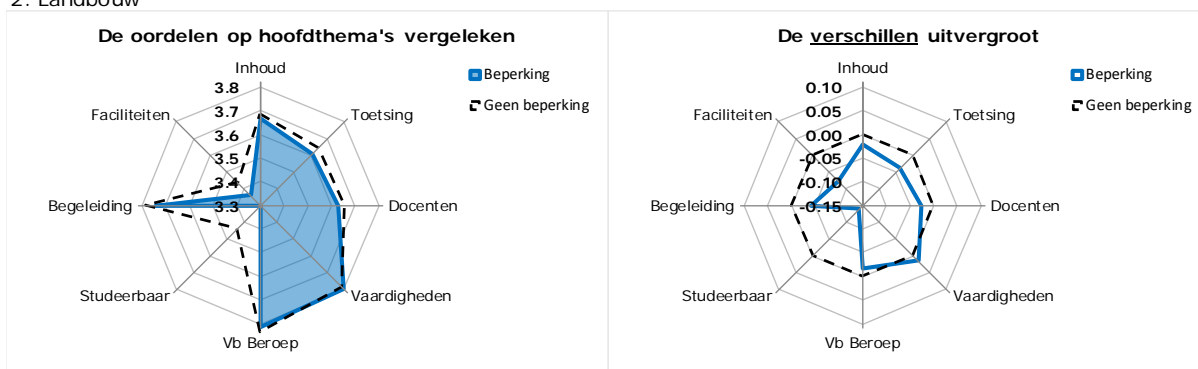
Op de volgende pagina's staan per sector de NSE-themascores en de uitvergroete verschillen. Eerst voor het HBO (bachelors vt), daarna voor het WO (bachelors vt).

GRAFIEKEN HBO BACHELOR VT PER SECTOR

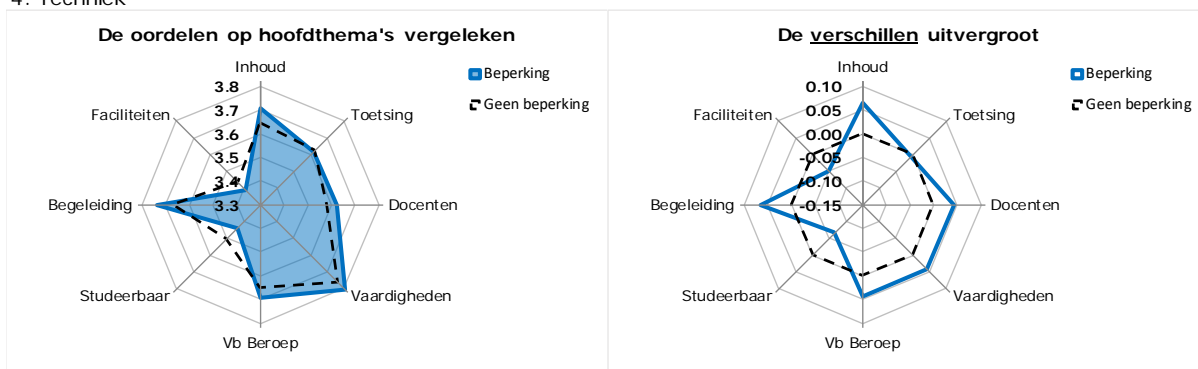
1. Onderwijs

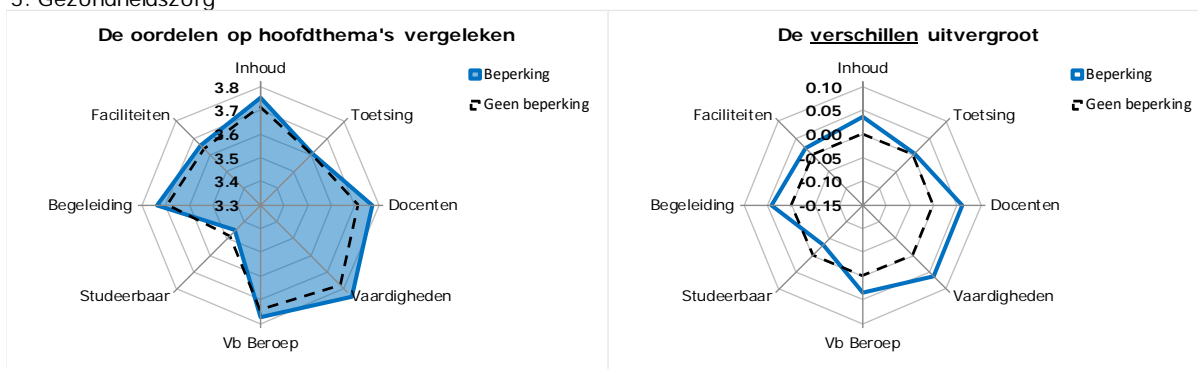
2. Landbouw

4. Techniek

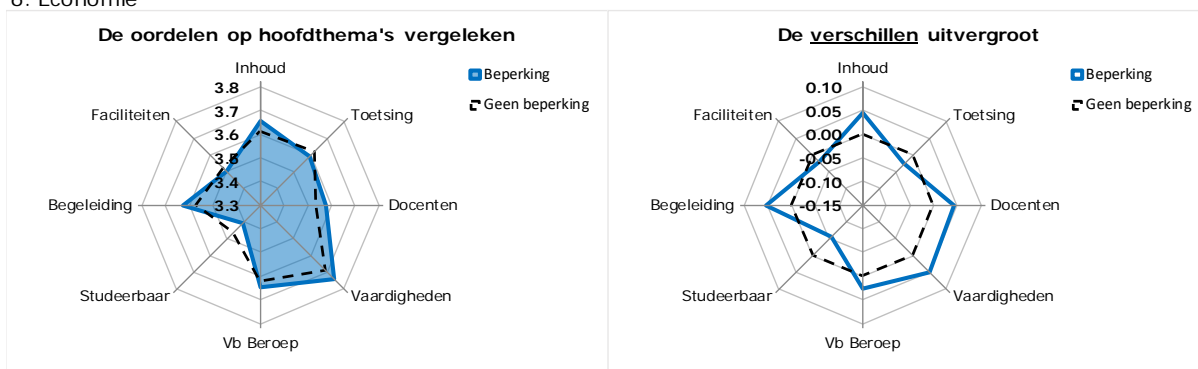

5. Gezondheidszorg

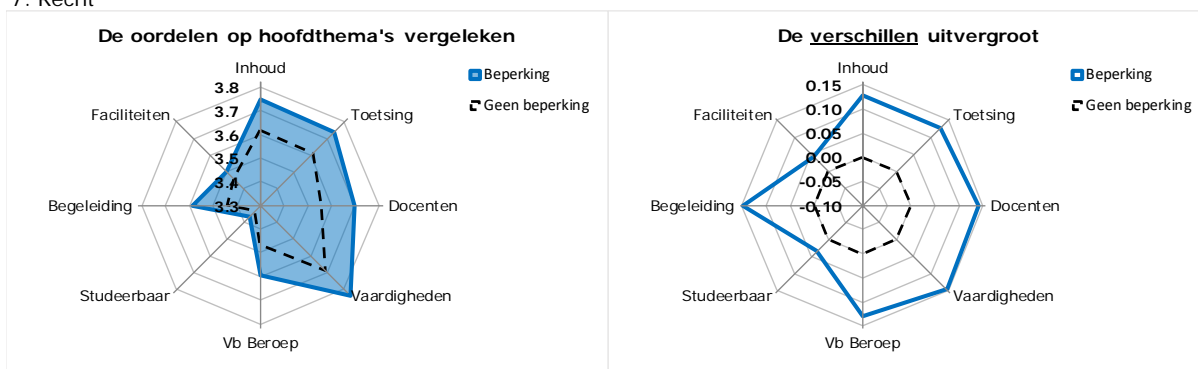

GRAFIEKEN HBO BACHELOR VT PER SECTOR (vervolg)

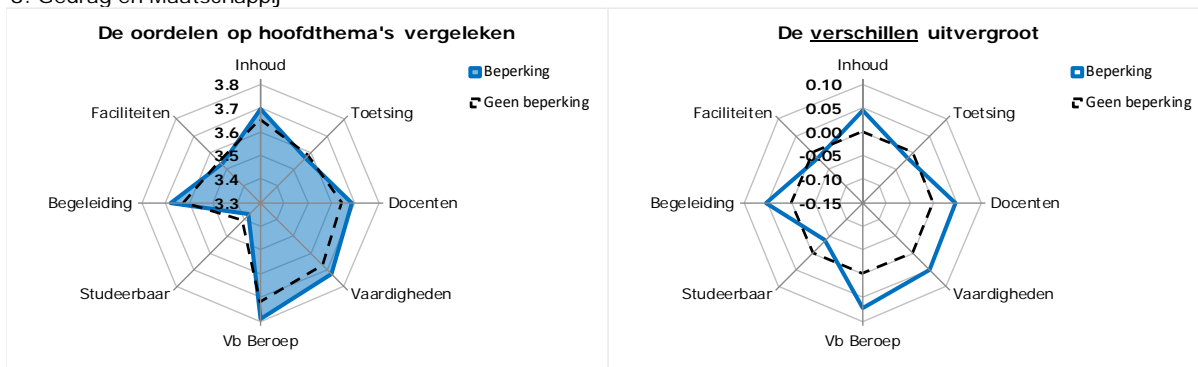
6. Economie

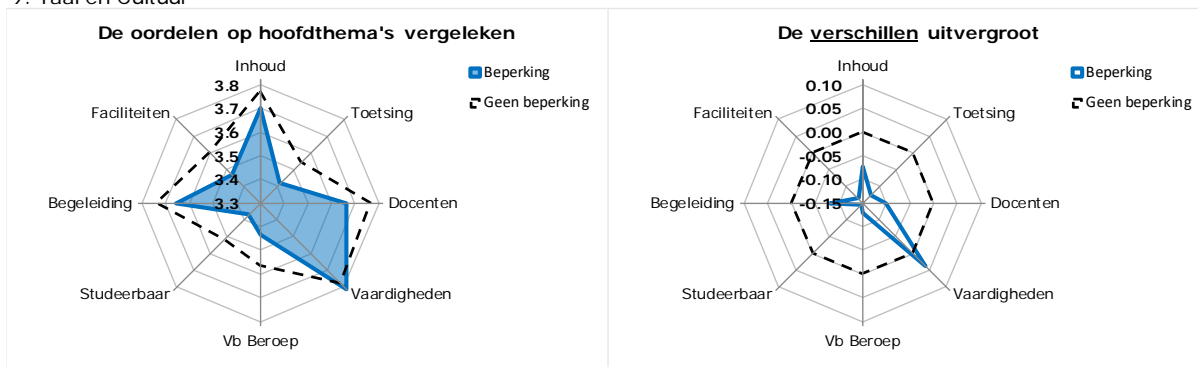
7. Recht

8. Gedrag en Maatschappij

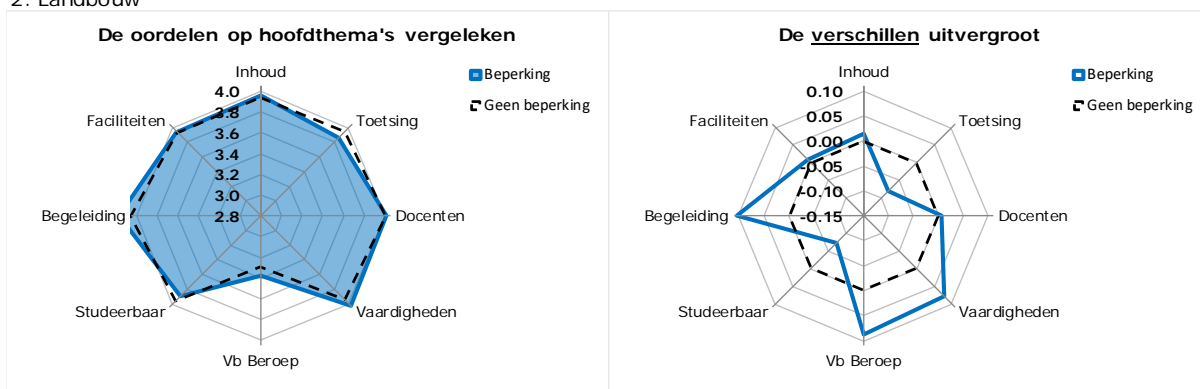

9. Taal en Cultuur

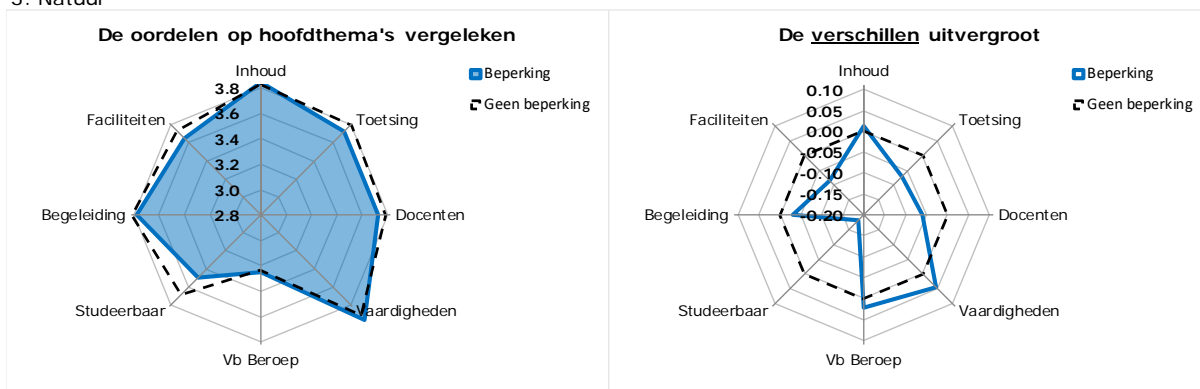

GRAFIEKEN WO BACHELOR VT PER SECTOR

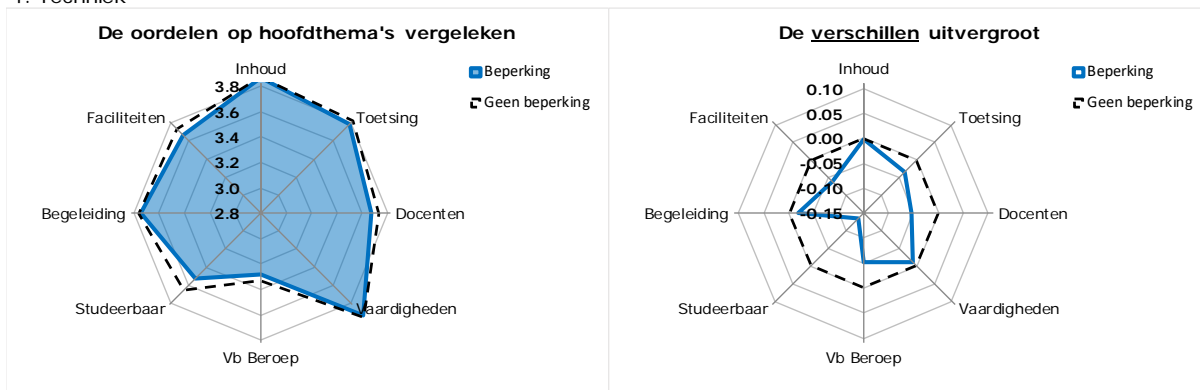
2. Landbouw

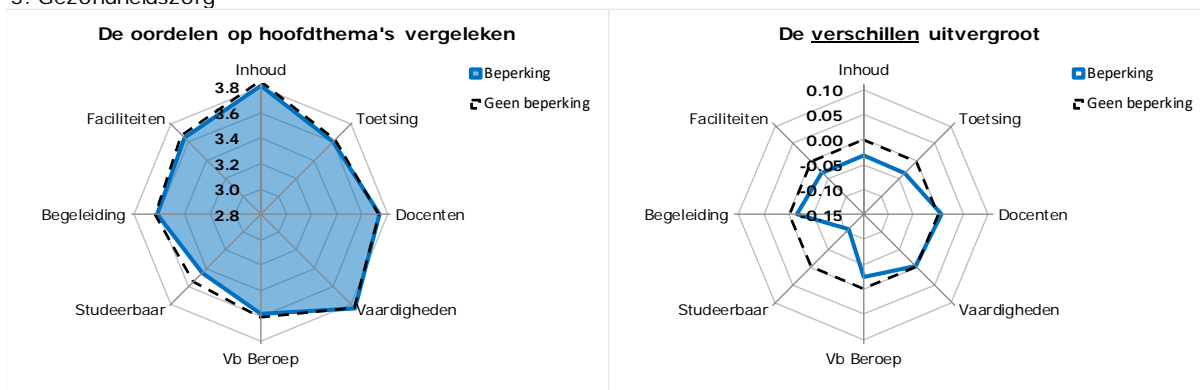
3. Natuur

4. Techniek

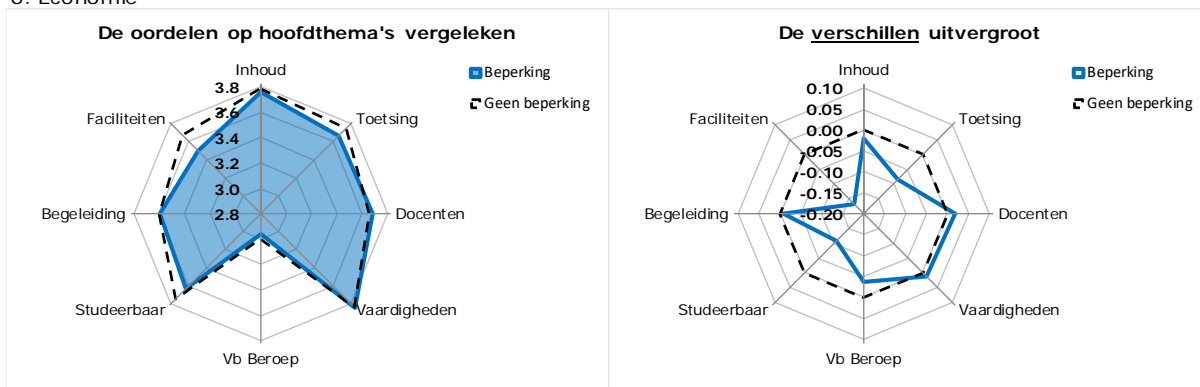

5. Gezondheidszorg

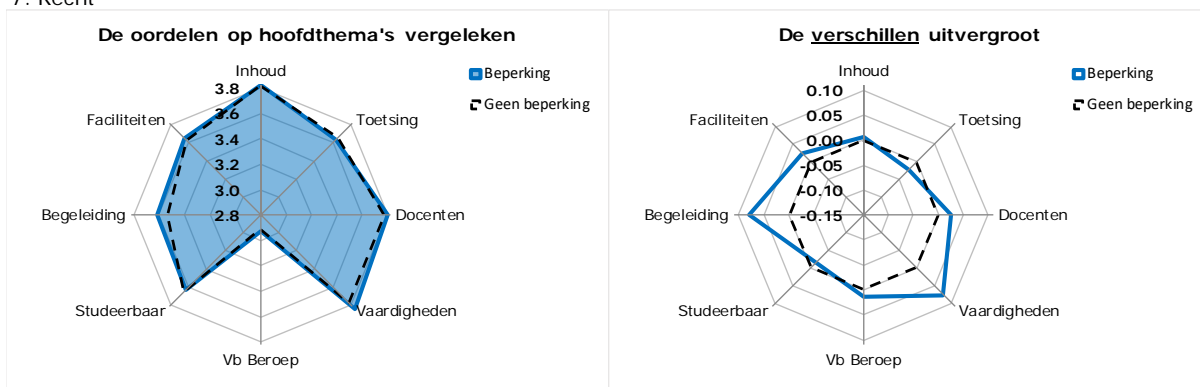

GRAFIEKEN WO BACHELOR VT PER SECTOR (vervolg)

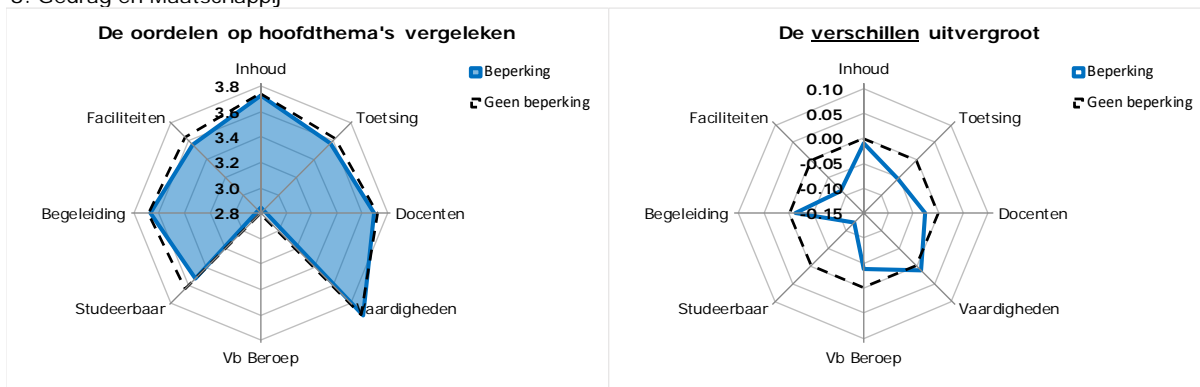
6. Economie

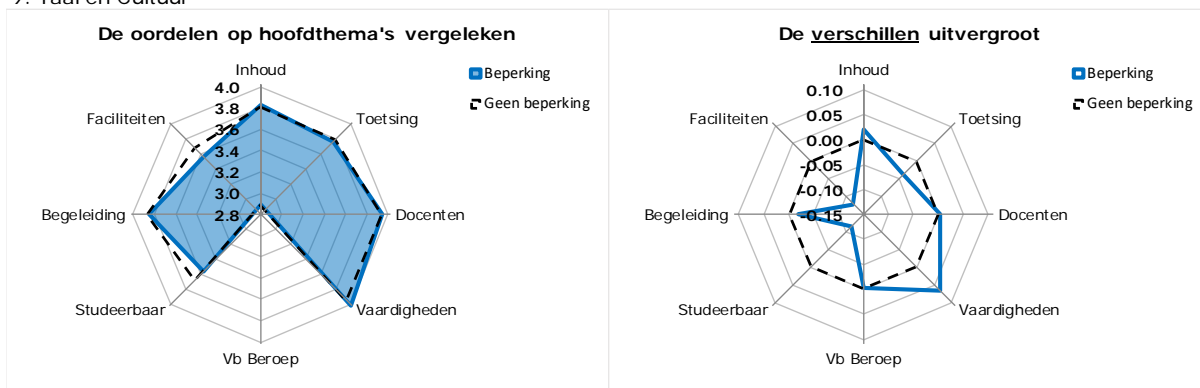
7. Recht

8. Gedrag en Maatschappij

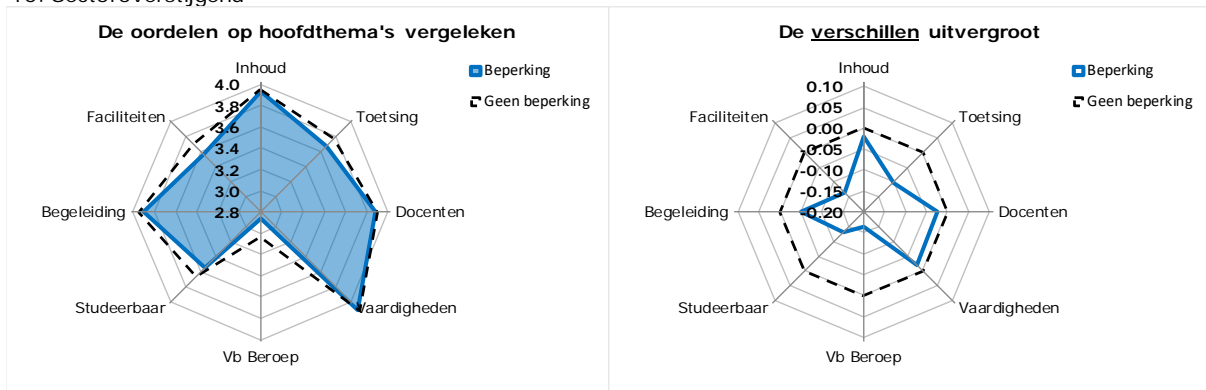

9. Taal en Cultuur

GRAFIEKEN WO BACHELOR VT PER SECTOR (vervolg)

10. Sectoroverstijgend

Dit vijftiende jaarrapport gaat over de oordelen van studenten met een functiebeperking, aandoening of ziekte over de wijze waarop zij worden opgevangen, begeleid en gefaciliteerd binnen het hoger onderwijs. De oordelen zijn verzameld in het kader van de Nationale Studenten Enquête (NSE). Het percentage studenten dat zich meldt met een beperkingen groeit. Deze groep studenten heeft, afhankelijk van het type beperking, belang bij passende begeleiding en/of flexibiliteit in de inrichting van onderwijs en tentamens. Dit jaarrapport geeft inzicht in waar studenten tevreden over zijn en wat er nog verbeterd kan worden.

Dit rapport geeft ook inzicht in verschillen per instelling. Voor universiteiten en hogescholen die preciezer hun vinger achter de knelpunten willen krijgen, is er de mogelijkheid om een meer gedetailleerd benchmarkrapport te laten opstellen, met bijvoorbeeld uitsplitsingen per faculteit/opleiding of per type functiebeperking. Dit rapport werd in opdracht van Expertisecentrum handicap + studie opgesteld door CHOI (Centrum Hoger Onderwijs Informatie).

C.H.O.I.
CENTRUM HOGER ONDERWIJS INFORMATIE

Meer weten
expertisecentrum
handicap + studie

bezoekadres
Stationsplein 14
5211 AP 's-Hertogenbosch

postadres
Postbus 1585
5200 BP 's-Hertogenbosch

telefoon
+316800783

e-mail
algemeen@handicap-studie.nl

website
www.handicap-studie.nl

**handicap
studie +
expertise
centrum**

Expertisecentrum handicap + studie ondersteunt hogescholen en universiteiten bij het toegankelijk maken van onderwijs voor studenten met een functiebeperking. Handicap + studie is onderdeel van CINOP.